

# Årsrapport 2015

Agder og Telemark biskop og  
Agder og Telemark bispedømmeråd



Forsidebilde: Biskop Thomas og biskop Stein Reinertsen undertegner samarbeidsavtalen mellom den koptiske kirken i Egypt og Agder og Telemark bispedømme. T.h. stiftsdirektør Tormod Stene Hansen.

## INNHALDSFORTEGNELSE

Del I. Leders beretning.....	5
Gudstjenestene og menighetsliv.....	5
Dåp og trosopplæring.....	5
Kirken og samfunnet.....	5
Prestetjenesten.....	6
Økonomisk resultat.....	7
DEL II. INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL.....	8
Omtale av virksomheten og samfunnsoppdraget.....	8
Overordnet mål.....	8
Samarbeid med andre.....	8
Omtale av organisasjonen.....	9
Ledelsesstruktur.....	9
Tall på tilsatte og årsverk fordelt på prestatjenesten og annen virksomhet.....	9
Lokalisering.....	9
Presentasjon av utvalgte hovedtall.....	10
Volumtall.....	10
Nøkkeltall fra regnskapet.....	11
Del III. ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER.....	12
Samlet vurdering av resultater, måloppnåelse og ressursbruk.....	12
Gudstjenesteliv.....	14
Gudstjenesteforordning.....	14
Gudstjenestedeltakelse.....	15
Dåp og trosopplæring.....	16
Trosopplæring.....	18
Kirkelig undervisning.....	20
Kirke og samfunn.....	21
Diakoni.....	21
Kirke og kultur.....	23
Pilegrimsarbeid.....	24
Misjon og dialog.....	25
Forbruk, rettferd og miljø.....	25
Inkluderende kirkeliv.....	25
Rekruttering og frivillighet.....	26
Kirkebygg.....	27
Kirkevalget 2015.....	28

Ungdomsarbeid .....	30
Prestetjenesten.....	32
Del IV.STYRING OG KONTROLL .....	35
Risikostyring.....	35
Fellesføringer i staten «eks. fjerning av tidstyver», jf. tildelingsbrevet. ....	35
Oppfølging av ev. revisjonsmerknader fra Riksrevisjonen. ....	35
Evt. vesentlige endringer i opplegget for styring og kontroll, som avdekket styringssvikt, feil eller mangler.....	35
Helse Miljø og Sikkerhet .....	35
Konflikthåndtering .....	35
Arbeidsplassundersøkelsen. ....	36
Sykefravær.....	36
Likestilling. ....	36
Likestilling på bakgrunn av religion. ....	38
Likestilling på bakgrunn av funksjonsnedsettelse .....	38
Del V. VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER.....	39
Utvikling i dåpstill og opplutning om trosopplæring og gudstjenester.....	39
Innføring av vigselsturgi for likekjønnede.....	39
Virksomhetsoverdragelsen.....	39
Skape gode arbeidsvilkår og rekruttere nye medarbeidere .....	39
Endring i kommunestrukturen.....	40
DEL VI. ÅRSREGNSKAPET 2015.....	41
Ledelseskommentar .....	41
Formål.....	41
Bekreftelse.....	41
Vurdering av vesentlige forhold .....	41
Tilleggsopplysninger .....	42
Prinsippnote til årsregnskapet.....	43
Bevilgningsrapporteringen .....	43
Artskontorapporteringen.....	43

## DEL I. LEDERS BERETNING

Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd har som mål at Den norske kirke framstår som en bekjennende, tjenende, misjonerende og åpen folkekirke i bispedømmet. Med utgangspunkt i vårt visjonsdokument ønsker vi å være en kirke der: gudstjenestelivet blomstrer, flere søker dåp og trosopplæring, folkekirken engasjerer seg i samfunnet og der flere får lyst til å arbeide i kirken.

Tallmaterialet for 2015 viser at menighetslivet stort sett er preget av de strategiske målene som Agder og Telemark bispedømmeråd har satt. På noen områder har vi hatt en gledelig utvikling, f.eks. ved at den gjennomsnittlige oppslutningen om gudstjenester på søn- og helligdager opprettholdes. Vi skårer høyest i landet på de fleste tiltakene innenfor trosopplæring og vi har hatt en positiv utvikling innenfor diakoni og konfirmasjon. På den andre siden ser vi at vi har nedgang i viktige nøkkeltall som dåp og vigsel. Videre har vi hatt reduksjon i medlemstallet. Nå er medlemsprosenten i Agder og Telemark under landsgjennomsnittet. Vi har hatt unormalt høye utmeldingstall de siste to årene.

Der det går godt, går det bra, mens der man sliter, går det ytterligere ned. Noen steder vokser menigheten, mens andre steder er den gudstjenestefeirende menigheten i ferd med å dø ut. Det synes som mange medlemmer setter høyere krav til hvordan vi fremstår som menighet på lokalplanet enn man gjorde tidligere. Lojaliteten til kirken, er ikke lenger like sterk.

### Gudstjenestene og menighetsliv.

Vårt inntrykk er at det arbeides godt med gudstjenestene i hele bispedømmet. Vi ser at den gjennomsnittlige oppslutningen om gudstjenesten øker i de aller fleste prostier og der hvor den ikke øker er det små endringer. Antallet gudstjenester i 2015 er noe lavere enn i 2014. Det har særlig to forklaringer. Først at 17.mai og 3. juledag var på en søndag og derfor falt 2 ordinær gudstjenester ut. I Øvre Telemark prosti har stillingsreduksjon med 1,5 stillinger og derfor også endring i gudstjenesteforordningen. Når gudstjenestetallet totalt er redusert med om lag 200 er det også naturlig at det samlede gudstjenestebesøket går noe ned. Gjennomsnittlig antall nattverdeltagere er stabilt og det er gledelig.

### Dåp og trosopplæring

Det er en negativ utviklingen i antall døpte og i dåpsprosenten. Tallene for 2015 er tilbake på nivået i 2013. Ser vi på antall tilhørige i ulike årskull, er tendensen at færre av kirkens medlemmer døper sine barn. Dette er en utfordring for kirken fordi rekrutteringsgrunnlaget til kirkens trosopplæring svekkes. Dette området vil biskop og bispedømmeråd fortsatt ha fokus på.

Agder og Telemark bispedømme har det høyeste antall gjennomsnittlige timer i trosopplæringen i hele landet. Vi har også den høyeste prosentvise oppslutningen på utvalgte trosopplæringstiltak. Det er stort lokalt engasjement mange steder og mange frivillige deltar i dette viktige arbeidet. Men vi har fortsatt utfordringer og et stort utviklingspotensial. Ikke minst gjelder dette og tilbudet til ungdom fra 15 til 18 år der vi bare har 14% oppslutning i forhold til målgruppen. Dette er en utfordring vi tar på alvor og vi vil jobbe strategisk for å endre utviklingen.

### Kirken og samfunnet.

Høsten 2014 ble det bestemt at 2015 skulle være diakoniens år i Agder og Telemark. Målet har vært å tydeliggjøre diakonien som en viktig del av kirkens oppdrag. Det er derfor gledelig å merke at den diakonale aktiviteten er økt. Det er vårt håp at denne satsingen også vil gi mye godt diakonalt arbeid i årene som ligger foran. Diakonien må være en bærebjelke i bispedømmet og det er viktig at den nå får et løft. Mange menigheter har også svart på den store tilstrømningen av flyktninger med å lage velkomstsentre og å samle inn penger til dette arbeidet. På steder hvor dette arbeidet har kommet i gang, er det et stort engasjement fra mange frivillige.

Arendalsuka er en nasjonal møteplass for politikk næringsliv og organisasjoner. Viktige temaer under Arendalsuka i 2015 var yringsfrihet, klimaspørsmål og selvsagt valget. Den norske kirke engasjerte seg her både for å profilere kirkevalget og for å markere utfordringene i forhold klimaspørsmålet fram mot klimamøtet i Paris. Tre av kirkens arrangementer hadde godt oppmøte og var blant de best besøkte arrangementene under Arendalsuka 2015.

Også 2015 har vært preget av forberedelsen til virksomhetsoverdragelsen. Gjennom de prosesser som gjennomføres lokalt har vi forsøkt å ivareta arbeidstakernes rett til medbestemmelse og informasjon, for på den måten å skape trygghet og forutsigbarhet rundt de forestående endringene. Utfordringene i forhold til virksomhetsoverdragelsen handler blant annet om å opprettholde og videreutvikle den ordinære kirkelige virksomheten på en god måte, samtidig som ressurser og fokus også er rettet inn mot forvaltningsreformen.

#### Vennsapsavtale med Biskop Thomas og El Quesseia

I løpet av året er det inngått en gjensidig vennsapsavtale med Biskop Thomas i den koptiske kirken og hans bispedømme El Quesseia i Egypt. Avtalen ble signert i Kristiansand Domkirke. Dette er en gjensidig avtale hvor formålet er å utveksle informasjon, å besøke hverandre og å be for hverandre. Vi er svært takknemlige for denne muligheten til få en nærmere kontakt med et vitalt arbeid. Det kan være krevende å være kirke i en et land med så høy velstand som i Norge. Det er derfor sundt å hente perspektiver og inspirasjon utenfra. Erfaringen er at de som besøker dette arbeidet, alltid kommer rikere tilbake enn de var før de reiste. Vi planlegger derfor å sende grupper med diakoner, trosopplærere, prester og ungdomsarbeidere til Egypt i løpet av 2016.

#### Lokal uro p.g.a. samlivssaken

Samlivssaken skapte våren 2015 noe uro i bispedømmet, særlig i menighetene i domprostiet. Det gjenspeiles i antall utmeldinger fra kirken i Kristiansand. Også i en del bedehusmiljøer i Agderfylkene i tilknytning til Normisjon har det vært en debatt rundt den kirkelige situasjon. Noen har ønsket å danne mer selvstendige forsamlinger og å markere en større avstand til Den norske kirke. Situasjonen er ikke avklart og bildet varierer fra sted til sted. Det blir viktig i 2016 at dette følges opp og at vi kan bevare de gode relasjonene det har vært mellom bispedømmet og Normisjon.

#### Endringer i soknestrukturen

I Agder og Telemark bispedømme er det mange små sokn. Bispedømmerådet igangsatte derfor i 2014 et utredningsarbeid om kirkelig inndeling. Målsettingen var å etablere en bærekraftig og robust soknestruktur som kunne bidra til vekst i menighetslivet og en effektiv utnyttelse av ressursene. Etter høringsrunden besluttet bispedømmerådet å redusere antallet sokn fra 135 til 118 fra 01.01.2016. Videre har bispedømmerådet bedt utvalgte menigheter og fellesråd utrede muligheten for ytterligere sammenslåinger. Mange steder i bispedømmet legges det planer for en framtidig kommunestruktur. Eventuelle endringer i prostiinnndelingen ble derfor utsatt til kommunestrukturen er nærmere utredet.

#### Prestetjenesten

Prestene har i løpet av de siste par årene fått vesentlige endringer i sine lønns- og arbeidsvilkår. Disse tiltakene som i hovedsak har skjedd gjennom sentralt gjennomførte forhandlinger og beslutninger tatt av departementet, har vært av viktig betydning for rekrutteringen til prestatjenesten. Både opphevelsen av boplikten og gjennomføringen av arbeidstidsavtalen har vært godt planlagt i et samarbeid mellom bispedømmekontoret, prostene og tjenestemannsorganisasjonene. Innføringen av de nye ordningene har derfor kunne gjøres uten mye støy og uro.

Utfordringene i forhold til disse nye ordningene og omleggingen av lønssystemet for prestene i 2014, er at ordningene ikke har vært budsjettmessig kompensert fullt ut. Dette har ført til regnskapsunderskudd i 2015 og behov for kutt i prestatstillinger i 2016. Biskop og bispedømmeråd er

bekymret over hva denne nedbemanningen vil bety for menighetsliv og den kirkelige virksomheten framover.

Det er vårt mål å skape gode arbeidsvilkår for våre tilsatte og legge til rette for meningsfylte og utviklende arbeidsoppgaver for den enkelte medarbeider. Vi har videre en målsetting om at kirken skal være tilstede og dekke medlemmenes behov for prestetjenester i hele bispedømmet. Det er derfor viktig å ha en god rekruttering til prestetjenesten

Bispedømmerådet har i 2015 fortatt tilsetting av 18 prester i fast stilling. Av disse var det 6 kvinner. I 2015 ble det ordinert 4 nye prester. Nyrekrutteringen til Agder og Telemark bispedømme er fortsatt god men vi har samtidig en utfordring med å rekruttere til utkantområdene, selv om vi ved utgangen av 2015 ikke har ledige stillinger. Vi rekrutterer mange unge prester til vårt bispedømme samtidig som at det i 2015 er tilsatt 1/3 kvinnelige prester. Vi tror at dette er resultat av den bevisste rekrutteringspolitikken vi har gjennomført de siste årene.

I 2015 ble de i samarbeid med Misjonshøyskolen i Stavanger gjennomført et etterutdanningskurs i reformatorisk teologi, for samtlige prester. De fleste av våre prester deltok på kurset som ble holdt to steder i bispedømmet. Tilbakemeldingene fra prestene er svært gode, og det er andre bispedømmer som har valgt å kjøre det samme kurset. Vi tror dette kurset gir en god kompetanse og inspirasjon til å feire reformasjonsjubileet i 2017.

Sykefraværet har økt betydelig, fra 3,9 i 2014 til 6,0 i 2015. Dette er en urovekkende økning. Det høye sykefraværet skyldes flere langtidssykemeldinger og vi stiller oss spørsmålet om dette direkte eller indirekte har sammenheng med arbeidsmiljøet og prestenes arbeidssituasjon. Arbeidsmiljøutvalget vil ha et særlig fokus på sykefraværet i tiden som kommer.

Vi har i 2015 hatt flere store konfliktsaker i bispedømmet. Disse konfliktene har handlet om samarbeidskonflikter mellom prester eller mellom prester øvrige tilsatte og menighetsråd. Dette kan også virke lammende på virksomheten i den lokale menighet som berøres. Å løse slike saker er tidkrevende og ressurskrevende. Vi har imidlertid opplevd å ha et konstruktivt og godt samarbeid med tillitsmannsapparatet og med vernetjenesten, og i de tilfeller hvor det har vært aktuelt, også hatt et godt samarbeid med vedkommende fellelsråd/kirkeverge. Det synes nå som om flere av disse sakene kommer til en løsning.

#### Økonomisk resultat.

Netto tildeling for 2015 var på kr 108 121 000. Ved utgangen av 2015 var det et mindreforbruk på kr 96 000. Dette utgjør mindre enn 1 promille av samlet netto tildeling. Forholdet er imidlertid en innsparing på administrasjonen med 835 000 som følge av at det ikke er tatt inn vikarer ved sykefravær og et merforbruk på prestekapitlet på 739 000 som følge av ansiennitetsopprykk og lønnsglidning ved nytilsettinger mv og underkompensasjon av merutgiftene i forbindelse med opphevelsen av boplikten. Det forventes at Kulturdepartementet vil godkjenne at midlene overføres til bruk i regnskapsåret 2016. I tillegg til ordinær driftsbevilgning har vi i 2015 mottatt og videreformidlet statlige tilskudd til menigheter og fellelsråd på tilsammen kr 38 860 000. Dette gjelder midler til trosopplæring og tilskudd til diakonstillinger, kateketstillinger og kirkemusikk, og hele beløpet er fordelt til kirken lokalt.

Kristiansand, 29.februar 2016



Stein Reinertsen  
Biskop



Jan Olav Olsen  
Bispedømmerådets leder

## DEL II. INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

### Omtale av virksomheten og samfunnsoppdraget

Agder og Telemark bispedømmeråd og Agder og Telemark biskop er underlagt Kulturdepartementet, og er i avgrensede saker underlagt Kirkemøtet/Kirkerådet.

Agder og Telemark bispedømme er et av 11 bispedømmer i Norge. Bispedømmerådet har 10 medlemmer som sammen med de andre bispedømmerådene utgjør Kirkemøtet. Biskopene utgjør tilsammen Bispemøtet som ledes av bispemøtets preses.

Myndighet og ansvarsområde for biskop og bispedømmeråd, følger blant annet av Kirkeloven, Gravferdsloven, Tjenesteordning for biskoper, økonomi- og virksomhetsinstruksen og tildelingsbrevet fra Kulturdepartementet.

Bispedømmet blir ledet av to organ – biskopen og bispedømmerådet, som har felles administrasjon i Kristiansand.

Bispedømmerådet skal ha sin oppmerksomhet på alt som kan bli gjort for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene. Rådet skal og fremme samarbeid mellom de enkelte menighetsråd og andre lokale arbeidsgrupper innen bispedømmet. Bispedømmerådet fordeler statlige tilskudd til trosopplæring og særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni. Bispedømmerådet kan opprette og nedlegge stillinger innenfor tildelt ressursramme. Bispedømmerådet tilsetter proster, menighetsprester og fengselsprester. I tillegg er bispedømmerådet arbeidsgiver for de tilsatte på bispedømmekontoret.

Biskopen leder prestetjenesten og har tilsynsansvar med menighetene og de ansatte.

### Overordnet mål

Bispedømmerådet og biskopen har lagt til grunn de mål og føringer som er gitt av departementet, Kirkemøtet og Kirkerådet. Visjonsdokumentet og virksomhetsplanen for Agder og Telemark bispedømme ligger også til grunn for virksomhetens aktiviteter.

Visjonen for Agder og Telemark bispedømme er: **Mer himmel på jord.** Kirken vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende. Visjonsdokumentet for Den norske kirke som bispedømmet har vedtatt skal gjelde som visjonsdokument for Agder og Telemark bispedømme, følger som vedlegg til årsrapporten.

Kirken er en møteplass og et sted for engasjement. De områdene som er mest synlige er:

- Gudstjenester og kirkelige handlinger
- Dåp, trosopplæring og undervisning
- Kirkemusikk og kultur
- Diakoni
- Ungdomsarbeid.

Biskop og bispedømmeråd ivaretar ulike deler av arbeidsgiveransvaret for bispedømmets prester og proster. Det er et mål at alle lokalsamfunn i bispedømmet skal være betjent med prestetjeneste og at prestenes arbeidsvilkår skal være gode og rekrutterende.

### Samarbeid med andre

I Agder og Telemark bispedømme er det ved utgangen av 2015, 135 sokn og 134 menighetsråd, men fra 01.01.2016 er antallet sokn og menighetsråd redusert til 118. Det er 48 kommuner, med tilhørende kirkelige fellesråd. Biskopen har jevnlig møter med styret for Kirkevergelaget, og bispedømmekontoret har ofte kontakt med det enkelte fellesråd og menighetsråd og kirkelige



medarbeidere lokalt. Mye av kontakten med den lokale kirke går gjennom prostene. Biskop og bispedømmeråd har et nært samarbeid med frivillige, kristelige organisasjoner. Biskopen inviterer ledere for frivillige organisasjoner til møte en gang i året. Vi har et formelt samarbeid med misjonsorganisasjonene gjennom SMM (Samarbeidsråd for menighet og misjon).

## Omtale av organisasjonen

### Ledelsesstruktur

Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd har felles administrasjon lokalisert i Kristiansand. Bispedømmerådet er strategiorgan for den kirkelige virksomheten i Agder og Telemark og tilsettingsorgan for prester og proster. Biskopen leder prestatjenesten og har tilsynsansvar for den kirkelige virksomheten i bispedømmet, med et særlig tilsyn for prestatjenesten og vigslede stillinger.

I Agder og Telemark bispedømme var det i 2015 10 prostier som hver for seg er tjenesteområde for prestene.

De øvrige kirkelige tilsatte har i hovedsak fellesrådet som arbeidsgiver, men for enkelte stillinger ligger arbeidsgiveransvaret direkte til menighetsrådet.

### Tall på tilsatte og årsverk fordelt på prestatjenesten og annen virksomhet.

I Agder og Telemark bispedømme er det opprettet 122,2 prestestillinger og 10 stillinger som proster og en stilling som integreringskonsulent. Ved bispedømmekontoret er det tilsatt 20 personer i 16,3 årsverk finansiert over statsbudsjettet og 1,6 årsverk med lokal finansiering. Disse har bispedømmerådet som arbeidsgiver. I bispedømmet er det tilsatt nærmere 800 personer som utgjør ca. 550 årsverk i de lokale menighetene, hovedsakelig med 48 fellesråd som arbeidsgivere.

### Lokalisering

Agder og Telemark bispedømme er geografisk sammenfallende med Vest Agder fylke, Aust Agder fylke og Telemark fylke, og har 48 kommuner med tilsammen ca. 468.000 innbyggere. Kristiansand, Arendal, Skien og Porsgrunn er de største byene, med til sammen nærmere 225.000 innbyggere. Agder og Telemark bispedømme er det bispedømme i landet med nest lavest andel av befolkningen som er medlemmer i Den norske kirke. Medlemsprosenten i Agder og Telemark er 72,3% mot 76,4 % i snitt for hele landet. Dette må sees i sammenheng med at frikirkene står sterkt og noen steder er i vekst.

Bispedømmekontoret flyttet ved inngangen til 2014, inn i nye lokaler i Gyldenløvesgate sentralt i Kristiansand. Disse lokalene ligger i kort avstand til Domkirken og til kontorene for Kristiansand kirkelige fellesråd og for Domkirken menighet.

## Presentasjon av utvalgte hovedtall

Innbyggertall og medlemmer er fordelt slik:

Antall sokn, medlemstall og folketall 2015	Antall sokn	Folketall	Medlemstall, inkl. tilhørende	Medlems %
Domprostiet	12	87446	56978	65,2%
Mandal	14	42857	31987	74,6%
Lister	16	36479	27599	75,7%
Otredal	9	22350	15942	71,3%
Vest-Nedenes	9	37473	27514	73,4%
Arendal	9	49751	36217	72,8%
Aust-Nedenes	9	19288	14147	73,3%
Bamble	12	28887	22013	76,2%
Skien	14	91861	65609	71,4%
Øvre –Telemark	31	51205	39988	78,1%
<b>Sum bispedømme</b>	<b>135</b>	<b>467567</b>	<b>337994</b>	<b>72,3%</b>
<b>Landet</b>		<b>5165802</b>	<b>3948305</b>	<b>76,4%</b>

Kilde: SSB og medlemsregisteret i Dnk

## Volumtall

Tabellen under viser volumtall fra kirkestatistikken de siste tre årene. Tallene kommenteres i del III

Volumtall for bispedømmet*	2013	2014	2015
Antall døpte	3 418	3 267	3171
Antall konfirmerte	3 692	3 697	3650
Antall kirkelige vigsler	935	866	858
Antall kirkelige gravferder	3 630	3 519	3634
Antall gudstjenester totalt	7 006	7 015	6822
Samlet antall gudstjenestedeltakere	699 617	694 379	689566
Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse	99,86	98,98	101,08

\*Tallmateriale fra SSBs årsstatistikk

## Nøkkeltall fra regnskapet

Tabellen under nedenfor viser nøkkeltall fra regnskapet

Tallene kommenteres i del VI

Nøkkeltal for årsregnskapet	2013	2014	2015
Antall årsverk	150,6	150,9	148,9
- av disse i prestatjeneste	135,4	135,1	132,6
Samla tildeling post 01	104.874.000	106.116.000	110.270.000
Utnyttingsgrad post 01	102,4	102,8	101,1
Driftsutgifter	107.415.534	109.103.767	111.525.929
Lønnsandel av driftsutgifter	86,9	86,9	87,8
Andel lønn brukt i prestatjenesten	78,0	77,6	78,7
Lønnsutgifter pr årsverk	619707	628629	657.581

## DEL III. ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

### Samlet vurdering av resultater, måloppnåelse og ressursbruk

Oppdraget fra departementet er nedfelt slik i tildelingsbrevet:

<b>Hovedmål:</b>	
Staten skal understøtte Den norske kirke som folkekirke i samsvar med Grunnloven § 16.	
<b>Delmål</b>	<b>Indikator</b>
Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.	Gudstjenestefrekvens på søn- og helligdager
Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.	Døpte av tilhørende barn
	Prosentvis endring i gudstjenestedeltakelse
	Konfirmerte av døde 15-åringer
	Prosentvis endring i antallet kirkelige vigslers
	Kirkelige gravferder av antall døde
Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle døde barn.	Opplæringstilbud i timer
	Deltakerandel på nasjonale breddetiltak
Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.	Valgdeltakelse
	Kjønnsfordeling i valgte råd

I 2015 viser resultatindikatorerne slike tall for Agder og Telemark bispedømme.

Indikator	2014	2015
Gudstjenestefrekvens på søn- og helligdager	67,33 %	63,4 %
Døpte av tilhørende barn	93,50 %	90,4 %
Prosentvis endring i gudstjenestedeltakelse	- 0,75 %	- 0,69 %
Konfirmerte av døde 15-åringer	86,00 %	87,30 %
Prosentvis endring i antallet kirkelige vigslers	- 7,38 %	- 0,90 %
Kirkelige gravferder av antall døde	88,98 %	Antall døde ikke offentliggjort fra SSB på det nåværende tidspunkt.
Opplæringstilbud i timer	317,30	313,30
Deltakerandel per sokn	50,69 %	48,85 %

I Agder og Telemark er det fortsatt gudstjeneste ca. 2 av 3 søndager i hvert sokn. Riktignok med en liten nedgang fra 2014. Dåp av tilhørende barn er gått ned med ca. 3 %. Dette blir kommentert

nærmere nedenfor. Andelen konfirmerte av døpte 15-åringer går opp med vel 1 prosent fra 2014. Andelen kirkelige vigslers fortsetter den nedadgående tendensen. Endringen er minus 0.9 % fra 2015.

Opplæringstilbudet i trosopplæring er fortsatt høyt. Selv om stadig nye sokn får sine trosopplæringsplaner godkjent, opprettholder lokalmenighetene et opplæringstilbud på 313 timer. Deltakerandelen er gått ned med 1,84 %, men er fortsatt høyest i landet på de fleste områdene. Det forteller likevel at det er viktig å holde fokus på trosopplæring også når planene er godkjente og menighetene er over i driftsfasen.

Tall fra kirkestatistikken	2005	2010	2012	2013	2014	2015
Medlemmer av Den norske kirke	358 951	343 557	342 617	341 768	340 463	337 994
Folketall	431 161	447 107	455 842	460 027	463 694	467 567
Medlemsprosent	83,25 %	76,84 %	75,16 %	74,29 %	73,42 %	72,29 %
Innmeldte	233	142	146	139	149	271
Utmeldte	616	712	659	749	1 260	1 684
Gudstjenester søn- og helligdag	5 912	5 763	5 614	5 638	5 545	5 395
Deltakere, gudstjenester s/h	632 338	595 486	588 737	585 414	577 511	570 196
Gudstjenester med nattverd	2 837	2 921	2 985	3 145	3 073	3 099
Antall til nattverd	145 900	145 264	166 299	171 865	168 324	168 394
Gjennomsn. nattverddeltagelse	51,43	49,73	55,71	54,65	54,78	54,34

Selv om folketallet stiger i bispedømmet er det fortsatt en nedgang i medlemstallet på nær 2.500 fra 2014 til 2015. Medlemsprosenten er nå på 72,3. Antallet innmeldinger og utmeldinger er høyere enn på mange år og må sees i sammenheng med kirkevalget 2015 og spørsmålet om vigselsturgi for likekjønnede, noe som har skapt stort engasjement og uro i Agder og Telemark bispedømme. Gudstjenestebesøket har gått noe ned, men dette må sees i sammenheng med at også antall gudstjenester er redusert med om lag 150 i året som har gått. Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse har økt med 1,6 prosentpoeng. Vi mener dette skyldes et målrettet arbeid knyttet til gudstjenestereformen med økt involvering og at vårt arbeid med trosopplæringsreformen også har bidratt til økt oppslutning på særskilte gudstjenester i samband med dette. Nattverddeltagelsen har holdt seg stabil over flere år.

## Gudstjenesteliv

Delmål 1	Resultatindikator
Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.	Gudstjenestefrekvens på søn- og helligdager

Kirken har arbeidet kontinuerlig med gudstjenesten de siste årene. Gudstjenestereformen engasjerte med involvering og stedegengjøring som stikkord. Det har skjedd en fornyelse av gudstjenesten flere steder i vårt bispedømme. Flere menigheter har henvendt seg til bispedømmekontoret og søkt om en enklere dåpsliturgi. Kontoret har vist til Kirkerådets planlagte revisjon av denne liturgien. I 2015 leverte Agder og Telemark Bispedømmeråd og biskopen høringsuttalelse om revisjon av dåpsliturgien. Ti menigheter i bispedømmet ble også oppfordret til å sende inn en høringsuttalelse. Det var en tilsvarende prosess på høring om kirkemusikk.

I trosopplæringen knyttes mange breddetiltak til gudstjenesten. Dette gir god oppslutning om enkeltgudstjenester mange steder. Trosopplæringen og reformen bidrar til et tverrfaglig samarbeid der både ansatte og frivillige blir engasjert i gudstjenesten.

### Gudstjenesteforordning

Biskopen meldte en gjennomgang av gudstjenesteforordningen i 2014. Ved utgangen av 2015 har samtlige sokn i 6 prostier levert søknad om ny gudstjenesteforordning.

I de nye forordningene vil biskopen at antall gudstjenester skal samsvare med ressursene. Men målet er å ikke redusere antall gudstjenester. Derimot er oppfordringen at lokalmenigheten tenker strategisk om hvor og når er det best at gudstjenestene skjer. Biskopen mener det er viktig med ukentlige gudstjenester i de store menighetene og at de kristne høytidene markeres.

Videre skal forordningene legge til rette for folkekirkens krav om gudstjenester i alle kirker. I små sokn og i sokn med mange kirker, kan enkelte gudstjenester ha et så lite befolkningsgrunnlag at såkalte «alminnelige» gudstjenester er lite rekrutterende.

Ny forordning ønsker å oppfordre til tenkning rundt begrepet «hovedkirke» med gudstjeneste de fleste søndagene og samtidig gi mulighet til dåp og gudstjenester på tradisjonelle folkekirkedager som konfirmasjon, 17. mai, høytider og ellers lokale tradisjoner i de øvrige kirkene.

## Gudstjenestedeltakelse.

Prostivis antall gudstjenester søn- og helligdager	Antall gudstjenester		Gjennomsnittlig deltaker	
	2014	2015	2014	2015
Domprostiet	707	695	162,8	164,8
Mandal	481	466	133,6	136,0
Lister	604	593	116,4	117,1
Otredal	323	341	87,5	89,3
Vest-Nedenes	440	416	119,3	123,7
Arendal	475	453	109,7	109,2
Aust-Nedenes	352	327	69,7	82,9
Bamble	387	425	92,4	91,4
Skien	837	793	86,4	87,7
Aust-Telemark	528		78,4	
Vest-Telemark	411		51,0	
Øvre- Telemark		886		63,2
<b>Sum Bispedømme</b>	<b>5545</b>	<b>5395</b>	<b>104,1</b>	<b>105,7</b>

Kilde: SSB.no

Antall gudstjenestedeltakere søn- og helligdager har gått ned med 7315 og antall gudstjenester er redusert med 150.

Den markante nedgangen i antall gudstjenester på søn- og helligdager i 2015 har flere forklaringer.

- 17.mai 2015 var på en søndag. Da faller ofte ordinær gudstjeneste ut. Videre betyr det at gudstjeneste på 17. mai dette året ikke kommer i tillegg til søndagen.
- Søndag mellom jul og nyttår var 3.juledag. Mange velger da ikke gudstjeneste denne søndagen.
- Ved reduksjon med 1,5 prestestilling i Øvre Telemark har også gudstjenesteforordningen blitt endret. Også i Lister prosti er gudstjenestetallet redusert.
- Ferieavviklingen skjer ved at prester vikarierer for hverandre og stadig flere gudstjenester i ferietiden blir holdt som fellesgudstjenester. Antallet gudstjenester går ned, men det gjennomsnittlige fremmøte øker.

Det er gledelig at gjennomsnittlig deltakere i gudstjenester på søn- og helligdager har økt noe i bispedømmet som helhet.

Vi mener at denne økte gjennomsnittlige gudstjenestedeltakelse på søn- og helligdager fra 104,1 til 105,7 henger sammen med følgende:

- Endring i gudstjenesteforordning ved å ta bort gudstjenester med lavt besøk øker den gjennomsnittlige oppslutningen.
- Ny gudstjenesteordning med involvering, stedegengjøring og en større frihet på det musikalske området har engasjert flere.
- Trosopplæringsreformen har knyttet flere av breddetiltakene til gudstjenesten. Dette bidrar til økt oppslutning.
- Flere menigheter tilbyr eget opplegg for barn under deler av gudstjenesten.

Slike tiltak har engasjert frivillige til å delta i gudstjenesten. I statistikken for bispedømmet er hele 4453 personer knyttet til gudstjenesten som frivillige. Gudstjenesten er det enkelttiltak som utløser størst frivillighet.

Tabellen nedenfor viser oppslutning om det totalte antall gudstjenester i bispedømmet.

Gudstjenestetall for hele bispedømmet	2005	2012	2013	2014	2015
Gudstjenester totalt	7431	6950	7006	7 015	6822
Gudstjenestedeltakere totalt	761 315	702 452	699 617	694 379	689566
Gjennomsnittlig deltaker	102,45	101,07	99,86	98,98	101,08
Gjennomsnittlig deltaker (landet)	95,84	92,78	92,94	94,00	93

Kilde: SSB.no og etatsstatistikken 2014

## Dåp og trosopplæring

Utvikling av medlemstall knyttet til dåp i 2015	2 år	5 år	10 år
	Antall tilhørige	871	751
Antall medlemmer	2951	3452	3465
Sum medlemmer /tilhørige	3822	4203	4025
Prosent tilhørige (udøpt)	22,79 %	17,87 %	13,91 %
Folketall	5530	5961	5628
Medlemmer av folketall	53,36	57,91	61,57

Kilde: SSB.no/Den norske kirkes medlemsregister



Døpte, fødselstall og medlemmer/tilhørige	2005	2010	2012	2013	2014	2015
Dåpshandlinger	3 863	3 853	3 672	3 418	3 267	3 127
Fødselstall	4 741	5 295	5 206	5 082	4 866	4 932*
Medlemmer og tilhørige		4 194	3 971	3 762	3 494	3470
Døpt av medl./tilhørige		91,87 %	92,47 %	90,86 %	93,50 %	90,12 %
Døpt av alle fødte	81,48 %	72,77 %	70,53 %	67,26 %	67,14 %	63,40 %

Kilde: SSB.no/Den norske kirkes medlemsregister

\*foreløpig tall, hentet fra antall fødslinger pr. 1.1.16 i SSB sin befolkningsstatistikk.

Statistikken for Agder og Telemark forteller at 90,1 % av medlemmene eller tilhørige døpte sine barn i 2015 mot 93,5 % i 2014. Når det er sagt, døper mange fremdeles sine barn. Men det er stor variasjon mellom prostiene.

Dåpstall 2014 -2015 på prostinivå							
	Døpte	Medl. Tilhørige	dåps %	Døpte	Medl. Tilhørige	dåps %	Endring fra 2014 i %poeng
	2014	2014	2014	2015	2015	2015	
Domprostiet	507	614	82,6	518	655	79,1	-3,5
Mandal	344	336	102,4	334	367	91,0	-11,4
Lister	329	312	105,4	331	329	100,6	-4,8
Otredal	187	197	94,9	156	193	80,8	-14,1
Vest-Nedenes	342	326	104,9	320	315	101,6	-3,3
Arendal	354	388	91,2	342	375	91,2	0,0
Aust-Nedenes	140	116	120,7	144	133	108,3	-12,4
Bamble	180	180	100,0	169	157	107,6	7,6
Skien	516	670	77,0	522	614	85,0	8,0
Aust-Telemark	260	261	99,6				
Vest-Telemark	108	94	114,9				
Øvre-Telemark				335	332	100,9	-2,8
Agder og Telemark bisped	3267	3494	93,5	3171	3470	91,4	-2,1

Dåpsprosenten har økt i Telemarkprostiene. Resten av prostiene har hatt nedgang. I Otredal-, Mandal- og Aust- Nedenes prostier er det betydelig nedgang. I Aust-Nedenes er likevel dåpsprosenten fortsatt godt over 100%. Statistikken for enkeltmenigheter viser at enkelte

menigheter markert drar ned dåpsprosenten. Prostene har i sine rapporter registrert det samme. Dette vil bli fulgt opp i årssamtale med prostene med utfordring om lokal strategi for prostiet og den enkelte menighet dette gjelder.

Fra 2015 har en arbeidgruppe bestående av en prost, en sokneprest, undervisningsrådgiver og kirkefagsjef arbeidet med dåps spørsmål. Dåp er satt på dagsorden på prostemøter, samling for proster og kirkeverger, fagdag for prester. I tillegg har det i løpet av høsten 2015 vært samlinger om teamet i Domprostiet, Øvre-Telemark-, Vest Nedenes-, Arendal-, og Aust Nedenes prosti og i Grimstad fellesråd. Målet har vært en bevisstgjøring av kirkens ansatte angående dåp og vi forventer at dette vil ha positiv effekt på dåpsprosenten i 2016. I nevnte kurs har vi fokusert på:

- Forkynnelsen av dåp
- Det skal være enkelt å melde opp til dåp. Kirken skal følge opp dem som er meldt til dåp.
- Invitasjon til medlemmer og tilhørige bli sendt ut og fulgt opp.
- Det skal være mulig å få dåp på de fleste søndager gjennom året i nærheten av der man bor.
- I tiden fremover må kirken også ha fokus på at ikke bare små barn kan bli døpt.

### Trosopplæring.

Delmål	Resultatindikator
Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle dømte barn.	Opplæringstilbud i timer
	Deltakerandel på nasjonale breddetiltak

Kirkerådets resultatmål er følgende:

Omfanget i trosopplæringstilbudet øker.

Oppslutningen om trosopplæringstiltakene øker.

Oppslutningen om konfirmasjon holdes oppe.

Timetallet i godkjente trosopplæringsplaner er redusert med gjennomsnittlig 4 timer siste året og menighetene i bispedømmet gjennomførte færre timer 2015 enn i 2014. Menighetene i bispedømmet har likevel gjennomsnittlig det høyeste antall timer i landet, både i plan og i gjennomførte tiltak.

Dette er et resultat av fokus på å få til et samarbeid mellom breddetiltakene og det kontinuerlige arbeidet rundt om i menighetene. Arbeidet på bispedømmekontoret inn mot trosopplæring skjer i et tverfaglig team. Trosopplæringen er et tverfaglig prosjekt og det ønsker vi å formidle til menigheten. Trosopplæring er hele menighetens ansvar, også det kontinuerlige arbeidet deler dette ansvaret. Det er viktig at dette skjer allerede i startfasen. Vi mener at denne strategien har bidratt til de gode resultatene.

Opplærings tilbud i timer	Antall timer planlagt (i aktiv plan)	Gj.snittlig antall timer planlagt (i aktiv plan)	Antall timer gjennomført	Antall timer i gjennomsnitt	Antall timer i gjennomsnitt 2014	Endring 2014 – 2015 (timer)
Agder og Telemark	26001	313,3	21268	256,2	259,7	-3,5
Landsbasis	158492	239,5	130599	200,6	204,6	4,0

Kilde: Kirkerådet.

## Deltakelse nasjonale breddetiltak

		Dåps- samtale	4-års- bok	Breddetiltak 6-åringer	Tårnagent- helg	LysVåken	Konfirmasjon	Etter Konf.
Agder og Telemark	Deltakere	2269	1221	870	822	769	2510	389
	Andel	98 %	50 %	34 %	35 %	29 %	82 %	14 %
Landsbasis	Deltakere	17439	9797	6410	5834	5903	22645	3886
	Andel	99 %	49 %	30 %	27 %	25 %	87 %	15 %
	Endring i andel fra 2014-2015 på landsbasis	0 %	0 %	0 %	0 %	-1 %	-1 %	-4 %

Kilde: Kirkerådet

Det er et tankekors at vi har gode tall for de yngre årskullene, men har liten uttelling fra konfirmasjonen og oppover. På året etter konfirmasjon ligger breddetiltak i bispedømmet vesentlig lavere enn for de yngre årskullene. Bispedømmets satsing på ungdom, (Ungdommens år mm, se senere i rapporten) er et uttrykk for at vi ønsker å gjøre noe med denne utfordringen.

Det er verd å nevne at mange menigheter driver godt ungdomsarbeid i form av klubb, kor mm. Slike kontinuerlige tiltak kommer ikke fram i statistikken av breddetiltak dersom det ikke er et organisert samarbeid i trosopplæringsplanen.

Konfirmanter, folketall og medlemmer	2011	2012	2013	2014	2015	Endringer 2014-15
Konfirmerte (deltatt forbønnsbehandlingen)	4 105	3 917	3699	3 697	3 650	-47
Folkemengde 15 år	6228	6423	6219	5963	6193	230
Medl. og tilhørige 15år	4841	4631	4574	4714	4600	-114
<b>Døpte (medl) 15 år</b>				<b>4299</b>	<b>4179</b>	-120
Konfirmerte av medl og tilhørige	84,8	84,6	80,9	78,4	79,3	0,9
Konfirmerte av folkemengde	65,9	61,0	59,5	62,0	58,9	-3,1
<b>Konfirmerte av døpte 15-åringer</b>				<b>86,0</b>	<b>87,3</b>	1,3

Kilde: SSB.no/Den norske Kirkes medlemsregister

Det er gledelig å se en økning fra forrige år på 1,3 prosentpoeng i antall konfirmerte som er døpt. Vi antar at denne veksten er et resultat av at trosopplæringen gjør at kirken har bedre kontakt med sine

ynge medlemmer. Det er interessant å høre prester som forteller om at konfirmanter som har fulgt trosopplæringen i menigheten, har høyere kunnskap og bevissthet om troshistorie og bibelhistorie.

Også i antall konfirmanter ser vi store forskjeller mellom prostiene. Det er positivt å se at de tre store byene, Skien, Arendal og Kristiansand har hatt økning i konfirmantandelen.

Som tiltak jobbes det i bispedømmet med felles konfirmantleirer i prostiene eller over soknegrenser. Fellestiltak får positiv omtale i evalueringer. Men statistikken viser ikke en ensidig økning i konfirmanter der hvor prosjektene er gjennomført. Det er lokale svingninger fra år til år. Det kan handle om at lederskikkelser i som enkelte år styrer konfirmantene i en retning. Eller at Dnk ikke har vært tydelige og tidlig nok med informasjon.

I 2015 ble det utviklet et kurs for prester og andre som er med i konfirmasjonsundervisningen. Kurset er et samarbeid med forskjellige organisasjoner i kirken og vil bli gjennomført i de fleste prostier i 2016. Vi tror at dette vil ha effekt på bevisstgjøring om konfirmasjonsarbeidet i menigheten og øke kvaliteten på konfirmantundervisningen.

	Konfirmanter	Medlemmer 15 år	Konfirmant- andel	Endring i prosentpoeng fra 2014
	2015	2015	2015	
Domprostiet	574	688	83,4	4,7
Mandal	333	397	83,9	-1,9
Lister	351	390	90,0	0,1
Otredal	186	197	94,4	2,1
Vest-Nedenes	361	369	97,8	0,8
Arendal	398	422	94,3	3,9
Aust-Nedenes	185	206	89,8	-3,1
Bamble	248	281	88,3	-2,6
Skien	566	742	76,3	3,2
Øvre Telemark	448	487	92,0	-0,5
<b>Agder og Telemark bispedømme</b>	<b>3650</b>	<b>4179</b>	<b>87,3</b>	<b>1,3</b>

Kilde: Menighetens årsstatistikk og Den norske kirkes medlemsregister.

### Kirkelig undervisning.

I forbindelse med kirkelig undervisning har bispedømmet som mål å videreutvikle samarbeidet mellom skole og kirke innenfor de muligheter og begrensninger dagens regelverk gir. I 2015 deltok vi på Sørlandsk lærerstevne med stand i samarbeid med IKO-forlag. Det var mange positive samtaler med ansatte, både i skole og barnehage.

Biskopen prioriterer kontakten kirke - skole på visitaser og vi registrerer en økt bevissthet om kirken som en ressurs og samarbeidspartner i lokalmiljøet. Det er viktig for menighetene å forstå forskjellen på skole/barnehage samarbeid og trosopplæring. Biskopen har halvårig kontakt med undervisningsdirektørene i de tre fylkene. Det er satt ned en arbeidsgruppe som skal utarbeide en modell for å lage lokal samarbeidsplan mellom skoler og kirken.

Når det gjelder bispedømmets satsing på ungdom vises det til kap. III.4

## Kirke og samfunn.

### Diakoni

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Menighetenes diakonale omsorgstjeneste skal styrkes slik at den kommer til uttrykk gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet	Øke antallet på diakoner.	Andel sokn med diakonal betjening.
	Øke menighetenes engasjement for det diakonale arbeidet.	Andel menigheter med diakoniplan

2015 har vært et godt år for diakoni. Diakonien år i Agder og Telemark (Se eget avsnitt under) har synliggjort at engasjement, initiativ og kreativitet preger menighetenes diakonale satsing.

#### Diakoner, diakonstillinger og sokn med diakonal betjening.

Tre diakoner er ansatt etter naturlig avgang i eksisterende stillinger. Menigheter og fellesråd ønsker å videreføre diakonistillingene selv om de i stor grad er finansiert med innsamlede midler. Ønsket om nye diakonstillinger er stort, men økonomi i menigheter og fellesråd gjør det vanskelig.

Arbeidet med etablering av nye stillinger pågår. Skien kommune har vedtatt å finansiere deler av ny diakonstilling i Skien. Stillingen som diakon i 50% i Skien lyses ut i februar 2016. I følge etatstatistikken har sokn med diakonal betjening økt fra 86 til 93. Dette er en konsekvens av opprettelse av ny prostidiakonstilling i Aust-Nedenes.

#### Diakoniplaner

Av 135 sokn er det ut fra etatstatistikken 87 sokn som har diakoniplan. Det er ett sokn mer enn i 2014. Dette er et høye tall. Statistikken forteller ellers ikke om menigheter som har diakoniplan innarbeidet i menighetsplanen.

#### Flyktninger og asylsøkere.

Det er mange asyl og transittmottak for flyktninger i bispedømmet. Enkelte kommuner har svært mange asylsøkere i forhold til folketallet. Mange menighetene har med frimodighet møtt flyktninger med ønske om å lukke dem inn i nye fellesskap.

Av flyktningearbeidet i kirkelig regi kan vi trekke fram:

- **Velkomstsenteret** i Kristiansand som er et felleskirkelig tiltak i domkirkens menighetshus
- **Gjennomført seminar i bispedømmet** for å styrke samarbeid mellom menigheter og asylmottak
- **Daghøgskole for flyktninger** på Rjukan i samarbeid med bispedømmekontoret
- **Kurs for nye menighetråd** hadde fokus på flyktningeutfordringen

#### Rett til tro og livssynsutøvelse:

I forbindelse med visitaser har kirken arrangert seminarer for offentlig ansatte i helsesektoren. I tillegg underviser diakonirådgiver om emnet for sykepleierstudenter ved UIA.

#### Diakonien år 2015.

Diakonien år hadde som mål å engasjere menighetene til lokalt diakonalt arbeid og å gjøre kirkens diakonale arbeid mer synlig. Vi brukte begrepet «Hverdagsdiakoni». Vi var mer opptatt av bevisstgjøring enn å gjennomføre store arrangementer. Fra diakonien år tar vi likevel med følgende

arrangementer. De viser hvordan bispedømmet satset og det gir en mulighet til å evaluere effekten i årene som kommer.

- Biskopen hadde diakonale tema i alle sine møter med kirkelige tilsatte og frivillige.
- Nasjonal Konferanse om rett til utøvelse av tro og livssyn ble avholdt i Kristiansand samarbeid UIA. Ca 400 deltakere.
- To Vivat kurs om selvmordsforebygging for prester, diakoner, kateketer, diakonalt engasjerte og kirkelige ansatte. Samarbeid med Kirkens SOS Agder og Telemark.
- Diakonale pilegrimsvandringar.
- Kurs for menigheter som har asylmottak.
- Messe for verdighet i Kristiansand, Arendal og Skien i samarbeid med Kirkens ressurscenter for overgrep. Tema ble fulgt opp med seminar for hele bispedømmet i november: «Hvordan forhindre og forebygge at seksuelle overgrep skjer».
- Menighetsråds kurs i prostiene med særskilt fokus på hverdagsdiakoni i menighetene.

Oppsummering av diakoniens år med temaet «Hverdagsdiakoni». Tilbakemeldingene forteller:

- At menigheter har hatt diakoni på agenda for menighetsråd og menighetssamlinger for å bevisstgjøre menigheten på sitt diakonale ansvar.
- Menighetene utfordret biskopen på diakoni på nesten hver visitas. I visitasforedragene har biskopen gitt menighetene uten diakoniplan eller diakoniutvalg diakoni som en av utfordringene.
- På kurs for nye menighetsråd, gav flere råd uttrykk for ønske om å arbeide videre med diakoni.
- Ny diakonstilling i Skien ble en realitet.
- Uten tall eller annen dokumentasjon tror vi at den massive bevisstgjøring av menighetens diakonale ansvar i gjennom året, forberedte menigheter og enkeltmennesker til innsats når den store strømmen av flyktninger nådde landet vårt.

Vi mener diakoniens år har bidratt til å øke bevisstheten om diakoni blant ansatte og frivillige i menighetene. Vi anser derfor at vår målsetning med diakoniens år er nådd.

## Kirke og kultur

Resultatmål:	Nøkkellindikator:	Datagrunnlag:
Kirken gir rom for ulike kunst- og kulturuttrykk	Antall konserter og kulturarrangementer i kirkene	Menighetenes årsstatistikk/ fagsystemer

2015 markerte 10 års jubileum for Den norske kirkes kulturmelding. På kulturfronten i Agder og Telemark bispedømme har arbeidet vært konsentrert om:

- Finansiering av kulturprosjekter.

Antall kulturprosjekter med offentlig tilskudd:

2014	2015
Antall: 9	Antall: 12
Samlet sum: 700 000	Samlet sum: 800 000

Tallene er resultater av kulturrådgivers søknadsveiledning. Flere menigheter og kulturaktører søker selvstendig, og derfor er offentlige tilskudd til bispedømmets kulturarbeid høyere enn tall presentert i tabellen.

Etter kulturrådgivers møte med ungdomslederne på Ungdomstinget våren 2015, har det vært en økning i antall søknader til ungdomsarbeid i forhold til tidligere år.

Det må stimuleres til økt aktivitet på kirkemusikkfeltet for å bekrefte at de nasjonale kirkemusikkordningene er nødvendige for utvikling og fornying av kirkemusikken.

- Den kulturelle skolesekken
  - Forhandlet fra avtale med Aust-Agder fylke og musiker Tore Thomasen om 50 forestillinger knyttet til reformasjonsjubileet.
- Kunstutstilling
  - Gjennomført kunstutstilling i 10 menigheter i samarbeid med Bibelselskapet.
  - Utarbeidet konsept for kunstutstilling i forbindelse med reformasjonsjubileet i samarbeid med Telemarksgalleriet, Drammen museum og Tunsberg bispedømmeråd.
- Diakoniens år
  - «Skaperverkets evangelium» Produksjon vist i 5 menigheter.
- Integrering nye landsmenn: Evaluering av forprosjektet «Dialog og inkludering i menighetene» gjennomført i 2014
- Ungdommens år
  - Kontinuerlig og med tanke på ungdommens år, kurs for unge søkere i samarbeid med «Aktiv Ungdom» ved Ungdoms og familiedirektoratet.

Ungdommens år 2016/2017: Bispedømmerådet har vedtatt at kulturfeltet gjennomfører kurs i søknadsveiledning for daglig ledere og ungdomsledere. Målsetning er et samlet tilskudd på 1 million kroner til arbeid for, av og med ungdom innen 2017.

Bispedømmet har fem nye samarbeidstiltak i 2015.

Initiativtaker	Tiltak	Samarbeidspart
Agder og Telemark bispedømmeråd	Nasjonalt kunstutstilling i 2017	Telemarksgalleriet Drammens Museum Tunsberg bispedømme
Agder og Telemark bispedømmeråd	Den kulturelle skolesekken	Aust-Agder fylke Tore Thomassen
Det norske Bibelselskap	Kunstutstillingen «Sennepsfrøet»	Det norske Bibelselskap Martin Eikeland, prosjektleder
Agder og Telemark bispedømmeråd	Kurs i søknadsveiledning	«Aktiv Ungdom» ved Familie, Ungdoms- og familiedirektoratet
Agder og Telemark bispedømmeråd	Fagdag for kirkemusikere. Tema: Lokal plan for kirkemusikk	Kirkerådet

Kompetansehevende tiltak har i 2015 vært konsentrert mot kirkemusikerne. I samarbeid med Fagråd for kirkemusikk er fagdag for kirkemusikere satt i system og vil forhåpentligvis bli gjennomført hvert år heretter. Tema for 2015 var blant annet menighetenes plan for kirkemusikk.

Konserter og kulturarrangementer i bispedømmet	2014	2015	Endring 2014-2015
Konserter	1103	1085	-18
Deltakere	139268	145499	+6231
Gjennomsnitt deltakere	126	134	+8

Antall konserter og kulturarrangementer har holdt seg på samme nivå som i 2014, samtidig har deltakere økt noe.

### Pilegrimsarbeid

Agder og Telemark bispedømme har valgt å nedprioritere pilegrimsarbeidet. Målet har vært å opprettholde kontakten med det nasjonale pilegrimsmiljøet og formidle informasjon. Likeledes å ta vare på pilegrimsarbeidet i Vest-Telemark og pilegrimsturen fra Hovden til Røldal.

Vandringene mellom Hovden og Røldal og Telemark og Røldal som har vært arrangert i en årrekke ble i 2015 avlyst på grunn av snøforholdene i fjellet.

Flere steder i Agder og Telemark er det imidlertid lokale pilegrimsvandringer, gjerne med utgangspunkt i den lokale kirken. Dette er stort sett dagsvandring.

Prostidiakonen i Vest-Telemark arrangerte i 2015 flere vandringar som kombinerer diakoni og pilegrimsvandring:

- «Å vandre med håp» 5-dagersvandring fra Grunge til Røldal som arrangeres i samarbeid med Distriktpsikiatrisk Senter i Seljord, arbeidsmarkedsbedriften KVITO og psykiatritjenestene i Tokke, Vinje, Nissedal, Kviteseid, Fyresdal og Seljord. I 2015 var det 23 personer som startet fra Grunge, og 52 som var med siste dagen.



- «Vandring for forandring» Pilegrimstur for etterlatte etter selvmord fra Ulevå ved Haukeliseter til Røldal i samarbeid med RVTS Sør, og organisasjonen LEVE. 10 deltakere. Siste dag deltok Bjørgvin bispedømmeråd med biskop Halvor Nordhaug.
- «Vandring mot fridom» Pilegrimstur for fem innsatte ved Skogsleiren i Fyresdal.
- «Vandring for ny meistring» er et pilotprosjekt for deltakere i sinnemestringsgrupper i regi av Øvre Telemark Familiekontor og Prostidiakonen i Vest-Telemark.

## Misjon og dialog

Misjonsavtaler pr prosti	Antall sokn	Avtaler 2013	Avtaler 2014	Avtaler 2015
Agder og Telemark	135	135	142	144

SMM Agder og Telemark har som mål at hvert sokn skal ha minimum en misjonsavtale og at avtalene gjør misjon til en naturlig del av hele menighetens arbeid. Dette målet er på det nærmeste nådd.

Misjonsrådgiver deltar i det tverrfaglige samarbeidet i bispedømmet. Det gjelder blant annet godkjenning av trosopplæringsplaner, diakoni og bispedømmets satsing på ungdom.

## Forbruk, rettferd og miljø

	Miljøfyrtårn – Fellesråd	Miljøfyrtårn - menighet	Miljøfyrtårn Bispedømmektr.	Antall «Grønne menigheter»
2011	2	7	1	8
2012	3	7	1	10
2013	3	6	1	14
2014	2	5	1	14
2015	2	3	1	16

Tabellen viser at det har vært en reduksjon i Miljøfyrtårn menigheter. 2 menigheter har gått fra Miljøfyrtårn, til «Grønne menigheter». Det betyr at samlet antall menigheter som har inngått et forpliktende avtale knyttet opp mot forbruk og miljø, er det samme i 2015 som i 2014.

Bispedømmerådet koordinerte «Klimapilegrim 2015» i Agder og Telemark. Opplegget var med på sommerstevner som Korsvei og Oase og under Arendalsuka, hvor bla. miljøvernminister Trine Sundtoft deltok. Det var også en lokal pilgrimsvandring mellom Fjære kirke og Øyestad kirke.

## Inkluderende kirkeliv

Det har i 2015 kommet til to nye tilrettelagte fellesskap, mens ett har avsluttet. I alt er det nå 20 tilrettelagte fellesskap som treffes minimum en gang pr måned. Rådgiverne har i sine samtaler i 2015 med lederne/ansatte i menighetene, lagt særlig vekt på å inkludere disse fellesskapene og de enkelte deltakere i det ordinære menighetsfellesskapet.

Rådgiver for inkluderende kirkeliv har sammen med diakonirådgiver fulgt opp biskopens møte med kommunen og utdanningsinstitusjonene med å invitere seg selv til møte med ansatte og ledere i hjemmetjenesten i kommunene. I alt har det vært ni slike møter i 2015, samt et møte med et felleskirkelig forum. Universitetet i Agder fulgte også opp med en konferanse i samarbeid med Sykehuset Sørlandet i april over temaet «Med rom for det eksistensielle i psykisk helsevern».

I 2015 var sommerarrangementet Tro og Lys lagt til Sørlandet folkehøyskole. Frivillige, ansatte og biskopen deltok.

Flere og flere menigheter setter fokus på å inkludere våre nye landsmenn, men vi har fortsatt et stykke vei å gå.

### Rekruttering og frivillighet

Det er et formidabelt antall mennesker som er engasjert gjennom frivillig tjeneste i menighetene. Hvis kirken driver rett skal den utløse frivillighet til beste for Guds rike, nærmiljøet og samfunnet ellers.

Fra menighetens årsstatistikker har vi tatt med seks kategorier. Når vi setter opp disse i rekkefølge etter antall engasjerte frivillige får vi en interessant innfallsvinkel til lokalmenighetenes prioriteringer.

1. Knyttet til gudstjenesten 4453
2. Knyttet til komiteer og utvalg 3563
3. Knyttet til arbeid for barn 0-12 år 2763
4. Knyttet til kultur og konserter 2475
5. Knyttet til diakonalt arbeid 2083
6. Knyttet til arbeid for unge 13 – 25 år 1950

Frivillige medarbeidereprosti	Totalt antall personer	Knyttet til gudstjenesten	Knyttet til arbeid for barn 0-12 år	Knyttet til arbeid for unge 13-25 år	Knytte til diakonalt arbeid	Knyttet til kultur og konserter	Knyttet til komite og utvalg
Domprostiet	2553	802	775	516	673	370	58
Mandal	1318	674	417	183	150	283	40
Lister	1899	703	396	355	247	1005	55
Otredal	500	162	80	63	50	30	15
Vest-Nedenes	1262	344	261	182	132	67	38
Arendal	734	330	185	114	108	141	26
Aust-Nedenes	443	161	65	49	62	50	14
Bamble	644	511	108	110	76	117	30
Skien	1342	425	235	154	338	197	34
Øvre-Telemark	1215	341	241	224	247	215	41
<b>Sum bispedømme</b>	<b>11910</b>	<b>4453</b>	<b>2763</b>	<b>1950</b>	<b>2083</b>	<b>2475</b>	<b>356</b>

Ungdoms- og diakonalt arbeid kommer dårligst ut. Det er å håpe at «Diakonens år» og kommende «Ungdommens år» vil bety en forskjell.

### Utvikle velfungerende hjemmesider

15 august tok bispedømmet i bruk nye hjemmesider. Besøkstallene så langt viser en oppgang fra året før, men dette kan antakelig relateres mer til interessen for valget enn til skifte av hjemmeside.

Arbeidet med hjemmesiden gjøres av en komité bestående av representanter fra begge avdelinger pluss stiftsdirektør. Komiteen har ansvar for layout og innhold.

### Intranett

I løpet av september fikk bispedømmet tilgang til kirkens nye intranett. Høsten 2015 har i første omgang gått med til å utforske muligheter og lære seg bruken av intranettet. Manglende utbredelse og interesse til å investere i intranettløsningene hos fellesråd og menighetsråd, samt mangel på tilgang til god oversikt over hvem av våre fellesråd som har tatt det i bruk, gjør at det foreløpig ikke har kunnet tas i bruk som informasjonskanal ut til menigheter og fellesråd i vårt bispedømme.

Besøkstall					
Økter			Unike treff (Nye brukere)		
2013	2014	2015	2013	2014	2015
17937	16739	30740		5651	7061

Besøkstallet viser en økning fra årene før 2014 og antallet økter er nesten fordoblet.

Det kan selvsagt tas til inntekt for at satsingen på ny hjemmeside har vært vellykket, men det er ikke unaturlig å relatere det høye tallet til interessen for kirkevalget. Å se på flere år fremover vil derfor gi noe sikrere resultat for hvor vellykket nysatsingen har vært.

Det er også vanskelig å se utviklingen fra tidligere da vi i 2012 gikk over fra Xtraktor til Google analytix. De to målestedene bruker forskjellig begrep og i den grad begrepene er sammenfallende synes metodene å måtte variere. Grunnet overgang til ny leverandør og underliggende nettsadresse kan vi heller ikke gå tilbake. Det er også en usikkerhetsfaktor hvor godt man har klart å få med seg besøk på begge sider (ny og gammel) i 2015.

### Kirkebygg

#### Nye kirkebygg

Porsgrunn kirkelige fellesråd hadde i 2015 arkitektkonkurranse for oppføring av nytt kirkebygg etter Østre Porsgrunn kirke som brant i 2012. Arkitektkonkurransen ble vunnet av arkitektfirmaet Trodahl Arkitekter/ Sivilarkitekt Espen Surnevik med konseptet «Reis opp». Bygget er nå under prosjektering og forventes slutført i 2018.

Flekkerøy menighet er har nedsatt en komite for å jobbe med renovering og utbygging av Flekkerøy kirke.

Vennesla kommune har i budsjettet for 2016 avsatt midler for å jobbe med planer for ny kirke.

Nytt kirkesenter i tilknytning til Lyngdal kirke ble igangsatt høsten 2015 og vil bli innviet i august 2016.

Mandal kirke har gjennomgått et større vedlikeholdsarbeid etter at det ble oppdaget ekte hussopp i bærende konstruksjon i tårnfoten. Under arbeidet ble det gjort ytterligere undersøkelser. Resultatet er nedslående. Det viser et behov for restaureringsmidler i størrelsesorden på 40 – 60 millioner kroner i tillegg til de 8 millionene som allerede er brukt. For relativt små kommuner er slike oppgaver for store. Det er behov for statlige midler til slike større restaureringer.

## Kirkevalget 2015

Mål	Resultatindikatorer:
Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.	Valgdeltakelse
	Kjønnsfordeling i valgte råd

Kirkerådet har i sak KR 16/15 fastsatt følgende tre nøkkelindikatorer som skal legges til grunn i rapporteringen: 1. Valgdeltakelse. 2. Kjønnsfordeling. 3. Ungdomsrepresentasjon.

I Agder og Telemark bispedømme ble valget delt mellom en direkte del og en indirekte del, der 4 av kandidatene ble valgt direkte og 3 kandidater ble valgt indirekte av de nye medlemmene i menighetsrådene. Videre var det for første gang to kandidatlistene å velge mellom, Nominasjonskomitéens liste og Åpen folkekirkes liste. Med andre ord hadde velgerne denne gangen et mer reelt valg mellom ulike alternativer. Fra et demokratisk ståsted utvilsomt en positiv utvikling.

### Valgdeltakelse i Agder og Telemark bispedømme

#### Direkte valg:

	2011	2015	Endring i %
Total oppslutning	14,45	17,42	+20,53
Oppslutning BDR-valg	11,92	15,87	+33,18
Oppslutning MR-valg	14,38	16,24	+12,94

Økningen i valgoppslutningen i Agder og Telemark var litt lavere enn på landsbasis, mens valgdeltakelsen ble litt høyere enn landsgjennomsnittet. Den store interessen omkring valget etter at to grupperinger stilte liste, antas å være hovedgrunnen til økningen.

#### Indirekte valg til bispedømmerådet

##### Valgdeltakelse:

Bispedømmekontoret mottok stemmesedler fra 112 av 118 sokn.

Følgende sokn ble det ikke mottatt stemmer fra: Dypvåg, Herre, Holla og Helgen, Kilebygda, Hjartdal, Åmotsdal

- 728 av 786 stemmeberettigede har stemt (92,6 prosent). Dette inkluderer 11 forkastede stemmer.

##### Kjønnsfordeling i bispedømmerådet

Av de 10 medlemmene i bispedømmerådet er 7 menn og 3 kvinner. Begge kandidatlistene oppfylte kravet om minst 40 prosents representasjon av hvert kjønn.

##### Ungdomsrepresentasjon i bispedømmerådet

2 av medlemmene er under 30 år. Begge kandidatlistene hadde 3 personer under 20 år, og oppfylte dermed regelverkets krav om 20 prosents ungdomsrepresentasjon. De to kandidatene som ungdomsrådet foreslo, ble henholdsvis medlem og varamedlem av bispedømmerådet.

### **Nominasjonsprosessen**

Bedre representasjon av begge kjønn og av ungdom i nominasjonskomiteene må sikres. Dagens ordning med valg av prostivise representanter til nominasjonskomitéene for leke medlemmer, gjør det umulig å samordne dette.

### **Kommunikasjonsarbeid**

De viktigste kommunikasjonstiltakene fra bispedømmekontorets side var: Informasjon på epost til menighet, kirkeverger og proster om valgets ulike faser, annonser i lokal- og regionaviser med kunngjøring av kandidater etc., informasjon på våre nettsider, pressemeldinger, utarbeidelse av brosjyre der de leke kandidatene ble presentert, enklere brosjyrer med presentasjon av leke tilsatte og prester. Det aller viktigste informasjonstiltaket er nok likevel kirkerådets utsending av valgkort.

### **Opptelling av bispedømmerådsvalget**

Opptellingen av kirkevalget var meget omfattende. 44.104 semmer ble avgitt. Det faktum at det denne gangen var to lister, i tillegg til at valget var delt inn i direkte og indirekte valg, gjorde telleprosessen omfattende og langvarig.

Totalt ble det brukt mer enn 350 timer til opptellingen av direkte valgogang. Ved indirekte valg ble det mottatt 728 stemmer. Opptellingen her gikk relativt raskt og effektivt.

Det er å håpe at det ved kommende valg kan utarbeides en løsning slik at stemmesedlene kan avleses optisk/elektronisk, slik det gjøres i norske kommuner. Slik det er i dag legger den manuelle opptellingen beslag på uforholdsmessig store ressurser.

### **Valgresultat, fordelt på kandidatlistene:**

I det direkte valget fikk Åpen folkekirkes liste 53 prosent av stemmene, mens Nominasjonskomitéens liste fikk 47 prosent.

I det indirekte valget fikk Åpen folkekirkes liste 35 prosent av stemmene, mens Nominasjonskomiteens liste fikk 65 prosent.

Agder og Telemark var det bispedømmet hvor det var minst avstand mellom valgresultatet for de to listene ved det direkte valget. Den store forskjellen i fordeling av stemmene i direkte og indirekte valgrunde, viser likevel at valgordningen har hatt en direkte betydning for valgresultatet i Agder og Telemark, der Nominasjonskomiteens liste fikk 4 representanter og Åpen folkekirkes liste fikk 3 representanter.

### **Klager**

Bispedømmekontoret mottok 2 formelle klager på valget. Den ene gjaldt en prest som fikk opplyst at han ikke hadde stemmerett, og den andre gjaldt manglende tilgjengelighet på en av kandidatlistene i et stemmelokale. Klagen ble sendt inn til Kirkerådet, som i det sistnevnte tilfellet mente at situasjonen var kritikkverdig, men at dette uansett ikke ville påvirke valgresultatet.

### **Kurs og opplæring**

Følgende kurs og opplæringsseksjoner ble arrangert i regi av Agder og Telemark bispedømmekontor:

- Kurs for valgmedarbeidere i menighetene: Prostivis, vinteren 2015 – ca. 500 deltakere.
- Kurs for nyvalgte menighetsråd: Prostivis, høsten 2015, ca. 700 deltakere.

I ettertid ser vi at kurs for valgfunksjonærer er minst like viktig for at kirken skal kunne gjennomføre et troverdig valg. Det ble ikke gjort av bispekontoret i år. Enkelte steder ble dette gjort av kirkevergen.

## Ungdomsarbeid

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Arbeidet for ungdom i menighetene/ bispedømmet	Styrke samarbeidet og veiledning for ungdomsarbeidere i bispedømmet.	Antallet ungdomsarbeidere som deltok på ungdomstinget Møter, kurs og samtaler med ungdomsarbeidere i bispedømmet

Ungdomsarbeid	2014				2015			
	Antall tilbud til unge 13-15 år	Deltakere alderen 13-15 år	Antall tilbud til unge 16-25 år	Deltakere alderen 16-25 år	Antall tilbud til unge 13-15 år	Deltakere alderen 13-15 år	Antall tilbud til unge 16-25 år	Deltakere alderen 16-25 år
Domprostiet	67	764	68	1761	54	673	98	2569
Mandal	18	1731	24	573	10	309	33	549
Lister	18	337	45	788	20	410	34	652
Otredal	7	117	9	237	8	135	22	430
Vest-Nedenes	16	398	33	893	12	394	31	786
Arendal	5	101	16	226	5	200	17	269
Aust-Nedenes	10	139	19	220	12	231	25	186
Bamble	9	196	17	427	7	413	18	214
Skien	7	260	23	328	14	131	28	446
Aust-Telemark	9	167	31	379				
Vest-Telemark	12	246	20	67				
Øvre-Telemark					24	488	40	736
<b>Sum Bispedømme</b>	<b>178</b>	<b>4456</b>	<b>305</b>	<b>5899</b>	<b>166</b>	<b>3384</b>	<b>346</b>	<b>6837</b>
<b>Endring 2014-2015</b>					<b>-12</b>	<b>-1072</b>	<b>41</b>	<b>938</b>

Tabellen viser at det er en markant økning i tilbud etter konfirmasjon. Tiltak årene før konfirmasjon og rettet mot konfirmantaldere går ned. Selve konfirmasjonstiden er ikke med i denne statistikken.

Agder og Telemark bispedømmeråd fortsetter sin satsing på ungdom og opprettholder en ungdomsrådgiverstilling i 80%. Både visitaser, trosopplæringsplaner, årsrapporter og statistikker viser at menighetene har en stor utfordring når det gjelder ungdomsarbeid. Riktignok driver mange menigheter et aktivt og variert arbeid blant ungdommen etter konfirmasjonstiden, men dessverre er dette ikke det vanlige. Målet er et levende ungdomsarbeid i alle menighetene.

### Veiledning og oppfølging av menighetens ungdomsledere og ungdomsarbeid.

Ungdomsarbeideren er den viktigste faktoren for et godt ungdomsarbeid. Virksomhetsplanen har som en hovedsatsing å gi ungdomsledere i menighetene faglig veiledning og oppfølging.

Det er dannet et nettverk for ungdomsarbeiderne. Nettverket skal styrke fellesskapet, heve status og være kompetansegivende for ungdomsarbeiderne med for eksempel lokale ledertreningskurs. Ungdomsrådgiver har utviklet et lokalt ledertreningsopplegg.

Ungdomsarbeider er ofte en liten stilling. Arbeidet skjer ofte på kveldstid. Ofte er ungdomsarbeideren usynlig for resten av stab og menighet. Ungdomsrådgiver arbeider mot den

lokale stab for at de skal lukke ungdomsarbeideren inn i fellesskapet. I staber uten ungdomsledere har fokuset vært: «Hva søker en hvis en skal ansette?», eller «Hvordan bygge opp ungdomsarbeid uten ansatte?».

I november 2015 arrangerte bispedømmet ungdomslederkonferanse på mellomliggende stiftsdager. Målgruppe var ungdomsledere og andre som jobber med ungdom. 30 personer deltok. Fokuset var på å styrke ungdomslederens leder identitet og kompetanse, og styrkinga av ungdomslederen som forkynner. I 2015 har ungdomsledere som ønsket fått mentor. Flere prester og andre er villige til å være mentor selv om det pr dag dato ikke er en betalt tjeneste.

Ungdomsarbeiderne er også målgruppe for rekruttering til prestatjenesten. Ungdomsrådgiver jobber sammen med en sokneprest, 5 ungdomsledere og ungdomsrådet om dette. Det er enklest å rekruttere fra egne rekker. Ungdomsrådgiver har stått på stand på utdanningsmesser sammen med ungdomsrådet, trosopplæringsrådgiver og gjerne en prest.

Det var 110 deltagere på U-tinget 2015. Saker som ble behandlet var: Konfirmasjon, lederkurs, misjon og misjonsturer, den gode ungdomslederen.

Ungdomstinget er utvidet med en parallell ungdomslederkonferanse og ett opplegg for ansatte ungdomslederne. Dette er positivt mottatt og vil bli videreutviklet videre de kommende årene.

Hovedfokus for ungdomsrådet var «Hvordan bygge opp ungdomsarbeidet i våre menigheter?» Med utgangspunkt i erfaringer og statistikker, er vår kirke flink på barn og voksne, men har en utfordring i aldersgruppen fra konfirmasjonen og oppover.

Ungdomsrådgiver var i høst på en ukes studietur til Egypt. Målet var å undersøke mulighetene for å sende ungdommer på teamtur tilknyttet bispedømmets vennskapsavtale med den koptiske kirke i Egypt. Planlegging av tur i ungdomsåret 2016/17 er påbegynt.

I samarbeid med NMS-U er det i 2015 utviklet et konsept hvor norsk ungdom inviteres til å være med team som arbeider noen sommeruker i menigheter i andre land. 7-8 menigheter har meldt sin interesse og teamreisene vil skje i 2016. Målet med dette er å øke misjonsengasjementet blant de unge.

Ungdomsalphas er et tilbud for dypere kjennskap til den kristne tro. Samtidig fungerer opplegget som en introduksjon til kristen tro. 3 menigheter valgte i 2015 ungdomsalphas som arbeidsredskap. En av dem startet ny ungdomsklubb i januar 2016.

Nevnte aktiviteter viser at vi er godt i gang med vår strategiske satsing på ungdomsarbeid. Vi forventer at gjennomføringen av ungdommens år vil bidra til en positiv utvikling av ungdomsarbeidet i menighetene.

#### **«Uten ungdomsarbeid – likevel ikke på bar bakke»**

I forbindelse med bispedømmets satsing på ungdom, fikk Agder og Telemark prosjektstøtte fra Tilleggsgavefondet på kr. 50 000 til prosjektet «Uten ungdomsarbeid – likevel ikke på bar bakke.» Prosjektmidlene må være brukt innen 2017. Prosjektet betyr at menigheter, hvor ingen ungdommer fortsetter aktivt etter konfirmasjonsalder, skal få hjelp til å forberede strategisk kommende ungdomsarbeid i bønn, og i teoretisk og praktisk planlegging.

## Prestetjenesten

Hovedmålet for bevilgingen til prestatjenesten er gitt i tildelingsbrevet fra KUD, hvor det heter: «*Alle menigheter i Den norske kirke skal være betjent av en prest.*» Dette er også innarbeidet som hovedmål for prestatjenesten i vår virksomhetsplan for 2015.

Rekruttering Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Hovedmålet for bevilgingen til prestatjenesten er at alle menigheter i Den norske kirke skal være betjent av prest	Rekrutteringen til prestatjeneste skal styrkes	Antall ledige prestestillinger i bispedømmet
		Tilgang på nye prester – avgang fra prestatjeneste

Det var ingen ubesatte stillinger i bispedømmet i 2015 men av de 19 stillingene som ble lyst ut, måtte 3 lyses ut på nytt. Søker tallene til stillingene følger de siste års trend hvor vi har merket at det generelt er dårligere søkertilgang til de fleste stillinger. Det har også de siste årene vært et økt antall søkere som ikke har nødvendig formell kompetanse.

Tilsetninger	Fratreden	«Nyrekruttering»
15	10	5

Som de fremgår av tabellen over hadde vi en såkalt "nyrekruttering" på 5. Dette tallet gir mening når man ser at man i 2014 hadde en nyrekruttering på minus 5. Det ble altså foretatt ansettelse i 2015 av stillinger som hadde stått vakante i 2014.

### Alderssammensetning i presteskapet

Tabellen nedenfor viser aldersfordeling i presteskapet de siste tre årene.

Aldersfordeling	Årstall	under 40 år		40-49 år		50-59 år		over 60 år		Totalt Ant.
		Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	
Agder og Telemark	2013	20	15 %	33	24 %	45	33 %	38	28 %	136
Totalt alle BDR	2013		18 %		23 %		32 %		27 %	
Agder og Telemark	2014	21	17 %	28	22 %	43	34 %	35	28 %	127
Totalt alle BDR	2014		17 %		23 %		31 %		28 %	
Agder og Telemark	2015	24	17 %	29	21 %	38	28 %	47	34 %	138
Totalt alle BDR	2015	214	17 %	321	25 %	385	30 %	374	29 %	1294

De siste årene har det skjedd en forskyvning i alderssammensetningen i presteskapet i Agder og Telemark. Fra å være et bispedømme med høy gjennomsnittsalder har vi de siste årene nærmet oss landsgjennomsnittet i de fleste aldersgruppene. Men i 2015 har vi på ny hatt en økning av andel prester over 60. For 2015 er 34 % av prestene våre over 60 år. I 2015 hadde vi bare 1 prest som gikk av med AFP og 1 som fratradte ved oppnådd alderspensjon. Disse tallene vil stige i årene som kommer med den alderssammensetning vi nå har. Det vil stille krav til oss om å ha både en god



seniorpolitikk, og å drive en god og proaktiv rekrutteringspolitikk.

### Bortfall av bopliksordningen

Tidsfristene som ble gitt ved bortfall av bopliksordningen skapte en del uro i presteskapet. Mange gav uttrykk for frustrasjon over mangelfull informasjon fra sentralt hold samt kort tid til å ta en beslutning om fortsatt å bo i tjenestebolig eller skaffe egen bolig. Også bispedømmeadministrasjonen opplevde at omleggingen til den nye ordningen skapte mange utfordringer.

Samtidig opplevde vi en god og konstruktiv dialog med skatteetaten. Den lønnskompensasjon som ble gitt til prestene, dekket skatteøkningen som omleggingen medførte, for om lag 90% av prestene.

Det er 15 prester som har valgt å flytte ut fra tjenesteboligen etter at boplikten er bortfalt. Flere av prestene har kjøpt det som var tidligere tjenestebolig. Dette dreier seg alle om kommunale boliger.

### Kompetanseutvikling og veiledning i prestatjenesten

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Bispedømmerådene, biskopene og prostene skal ivareta god ledelse av prestene, sørge for at prestene har gode arbeidsvilkår og at tjenesten er tilpasset lokale forhold og utfordringer.	Prestene skal ta del i etter- og videreutdanning	Antall prester som har deltatt på etter- og videreutdanningskurs.
	Prestene skal ha regelmessig veiledning	Andel av prester som har fått veiledning

2014-2015 gjennomførte 134 av bispedømmets prester videreutdanningskurset «Reformatorisk teologi i en kirkelig reformalder». Dette var første gang med obligatorisk kompetansegivende kurs for alle prester i bispedømmet. Misjonshøgskolen i Stavanger stod for gjennomføring av kurset. Kurset er senere kjøpt også av andre bispedømmer. Evalueringen av kurset var svært god. Av deltakende prester var det kun 8 prester som skrev essay og fikk 10 studiepoeng. Det er et mål at den enkelte prest bidrar til foredrag i anledning Luther-jubileet. Kurset følges opp med studietur til Tyskland i 2016.

Arbeidsveiledning	2011	2012	2013	2014	2015
Deltagere ABV-grupper	39	49	66	69	81
Individualveiledning	-	-	8	10	14
Andel prester som har fått veiledning			55%	59%	71%

Det er et gledelig faktum at stadig flere prester deltar i arbeidsveiledningsgrupper. Prester som har hatt individuell veiledning i tillegg til gruppe er ikke tatt med i utregningen. Da det er to ansatte veiledere i bispedømmet gis det også større anledning til individuell veiledning. Utover dette er enkelte prester i veiledningsopplegg som ikke er finansiert av bispedømmerådet. Agder og Telemark bispedømme prioriterer veiledning høyt, også i form av faglig oppdatering og veiledning av veiledere. I 2015 er det 7 veiledere, hvorav to i fast deltidsstilling.

## Ledelse av prestedtjenesten

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Styrke prestens rolle som leder av prestedtjenesten	Styrke og bevisstgjøre prestene som ledere	Ingen utover gjennomført tiltak

De siste årene har det skjedd en kontinuerlig bevisstgjøring og utvikling av prestens rolle som leder av prestedtjenesten. De jevnlige prestemøtene er her en viktig arena. Her drøfter man både saker av prinsipiell karakter samt praktiske utfordringer i tjenesten. I 2015 har blant annet avvikling av boplikten, nye arbeidsplaner for prestene og virksomhetsoverdragelsen vært temaer på prestemøtene. I tillegg har biskopen hatt fokus på å bevisstgjøre prestene i deres rolle som åndelige ledere. I 2015 ble også det første av Bispemøtets sentrale prestekurs holdt. Tilbakemeldingene på dette har vært gode. På slutten av året ble det også brukt en del tid for å kurse prestene i den nye arbeidstidsavtalen for prestene.

I tjenesteordningen for proster § 5 er en av prostenes oppgaver «å stimulere prestene til etterutdanning og bidra til at de opprettholder og utvikler sin kompetanse i samsvar med fastsatte mål og planer». Vår ordning i bispedømmet med at kompetansemidlene er lagt ut lokalt til det enkelte prosti, gjør dette enklere for prestene. De har anledning til å gi føringer og retning på den kompetanse som trengs i prostiet og vi arbeider fortsatt med at prostene skal legge til rette for at hver enkelt prest skal ha sin egen kompetanseutviklingsplan.

Biskopen har også hatt en gjennomgang av prostenes menighetsprest tjeneste med hver enkelt prost. Her har man tatt hensyn til prostiets og den enkeltes prost behov for å søke å tilrettelegge dette på en mest hensiktsmessig måte.

I forbindelse med både sammenslåing av sokn, nytilsetninger og andre forandringer foregår det en kontinuerlig gjennomgang av arbeidsplaner for prestene. Her er prostene sentrale som strategiske ledere for å sørge for en god arbeidsfordeling blant prestene og at prestedtjenesten blir innrettet slik at den møter de lokale behov.

Samarbeidet mellom personalavdelingen og prostene er godt. Det er prostene som håndterer de ulike personalsakene lokalt. Personalavdelingen har her en funksjon som prestens rådgivere og ressurs i de konkrete sakene.

## DEL IV.STYRING OG KONTROLL

### Risikostyring

Virksomheten har i 2015 hatt fokus på de overordnede målsetninger som fremgår av departementets tildelingsbrev, Kirkerådets resultatmål og nøkkelindikatorer, samt bispedømmerådets egen «Virksomhetsplan for 2015». Rapportering på måloppnåelse er en viktig indikator for løpende ressursplanlegging. Videre er interne kontrollrutiner en viktig faktor for å sikre riktig bruk av de midler virksomheten er satt til å forvalte. Kritiske risikoområder inneværende år har blant annet vært bortfall av prestenes boplikt, endringer i prestenes ansiennitetsberegning og det økte produktivitetskravet (0,6%) som fremkom i tildelingen fra departementet. Dette har samlet ført til økte økonomiske utfordringer, og for en virksomhet hvor lønnskostnadene utgjør 87,5% av samlet netto tildeling utgjør produktivitetskravet en stor utfordringer. Likeledes opplever vi økt «turn-over» blant prestene, og dette har medført økt ressursbruk på ansettelsesprosesser. Det utarbeides månedlige økonomirapporter over forbruk målt mot budsjett for alle deler av virksomheten, for derved å ivareta nødvendig styring og kontroll. Det har også inneværende år vært fokus på virksomhetens rutiner for internkontroll.

### Fellesføringer i staten «eks. fjerning av tidstyver», jf. tildelingsbrevet.

Det er i 2015 ikke avdekket tidstyver for rapportering til departementet, men virksomheten har i hatt stort fokus på rasjonell drift i egen organisasjon, og har erfart at økt bruk av elektronisk behandling innen regnskaps- og lønnsområdet har gitt effektiviseringsgevinst.

### Oppfølging av ev. revisjonsmerknader fra Riksrevisjonen.

Endelig revisjonsberetning vedrørende regnskap 2014 mv. avgitt av Riksrevisjonen pr 08.06.2015, var uten merknader. Riksrevisjonen startet pr 02.07.2015 arbeidet med revisjon av regnskapsåret 2015. Av «Innledende revisjonsbrev» fremgår det at revisjonen vil foregå i perioden 01.07.2015 – 31.05.2016, og at endelig resultat av revisjonen vil bli rapportert i form av en revisjonsberetning innen 31.05.2016.

### Evt. vesentlige endringer i opplegget for styring og kontroll, som avdekket styringssvikt, feil eller mangler

Internkontroll og øvrige rutiner har ikke avdekket styringssvikt, feil eller mangler som bør kommenteres.

## Helse Miljø og Sikkerhet

### Konflikthåndtering

Det har vært flere krevende konflikt og personalsaker i 2015. I noen av sakene har det dreid seg om atferdsproblematikk hos våre ansatte. I andre saker har det vært samarbeidskonflikter mellom prester eller mellom prester øvrige tilsatte og menighetsråd.

I tråd med våre prosedyrer for konflikthåndtering søkes alltid en konflikt løst på lavest mulig nivå.

Vi arbeider hele tiden bevisst med at det er prosten i det prostiet konflikten er som har ansvar for at personalsaken eller konflikten håndteres på beste måte. Prosten bruker i de fleste tilfelle bispedømmerådets personalavdeling som sin rådgiver. Vi opplever å ha et nyttig og konstruktivt

samarbeide både med tillitsmannsapparat og vernetjeneste. Det siste året har særlig vernetjenesten blitt brukt enda tydeligere i slike saker.

I de sakene som berører prester og tilsatte i fellesråd, gir Samordningsavtalen om HMS med det enkelte fellesråd, nyttig prosedyrer og rammer i konflikthåndteringsarbeidet.

I noen saker har vi benyttet oss av eksterne ressurser i konflikthåndteringen. Da er det viktig å på forhånd ha laget klare avtaler og mandater for deres oppdrag, slik at resultatet av deres arbeid kan følges opp på en ryddig måte av oss som arbeidsgivere.

### Arbeidsplassundersøkelsen.

Arbeidsplassundersøkelsen ble for første gang gjennomført via Questback, noe som antakelig er en hovedårsak til at svarprosenten økte fra 84% til 87,6%. I 2015 ble det for første gang ble gjennomført egen undersøkelse blant prostene.

Tallene for mobbing og arbeidsrelaterte helseplager er for høye, henholdsvis 6 (2 er usikre) og 19. Undersøkelsen gir automatisk melding til lokalt verneombud som følger opp prestene. Utfordringene vil bli tatt opp til drøfting på samling for alle lokale verneombud i bispedømmet, med tanke på konkrete tiltak. Det er for øvrig grunn til å anta at noen av sakene har sammenheng med arbeidskonflikter personalavdelingen har vært involvert i.

### Sykefravær.

	2013			2014			2015		
	Totalt	kvinner	menn	Totalt	kvinner	menn	Totalt	kvinner	menn
Agder og Telemark	3,20 %	5,00 %	3,00 %	4,27 %	7,30 %	3,30 %	6,60 %	9,30 %	5,50 %
Gjennomsnitt alle BDR							5,10 %	7,20 %	4,00 %

Det er for 2015 en forholdsvis dramatisk økning i sykefraværet fra 4,27% til 6,6%. Økningen gjelder begge kjønn, men er størst blant kvinnene. Det meste av dette skyldes langtidssykemelding, men det er like fullt grunn til å se nærmere på hvorfor bispedømmet går fra å være det med lavest sykefraværspersent til å bli det med den høyeste. Vi forsøker å analysere tallene nærmere for å kunne sette inn målrettede tiltak. Det er viktig for oss å få svar på om det er spesielle yrkesrelaterte forhold som har ført til økningen. Her vil vi også benytte oss av de resultater som kommer frem i den årlige arbeidsplassundersøkelsen.

Vi vil på første prostemøte ha sterkt fokus på sykefravær, oppfølging av sykemeldte og forebyggende tiltak. I denne prosessen arbeider vi som IA bedrift tett med Navs arbeidslivssentre. Vi vil også ha en gjennomgang av handlingsplanen vår.

### Likestilling.

Bakgrunnen for rapporteringen er Likestillingsloven, Diskrimineringsloven og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Kvinneandel	Fortsatt økning i antall kvinnelige prester i faste stillinger i bispedømmet	Andel kvinner i faste pretestillinger
	Økning i kvinneandelen i lederstillinger	Andel kvinner i faste lederstillinger (prostestillinger)

Andelen kvinner i faste stillinger	2013	2014	2105
Agder og Telemark	21,30 %	23,60 %	28 %
Gjennomsnitt alle BDR		29,40 %	31,00 %

Det er gledelig å erfare at andelen kvinnelige prester har hatt en betraktelig økning i løpet av 2015. De siste 15 årene har vi hatt en jevn økning av kvinnelige prester, men vi har ikke hatt like stor økning tidligere som mellom 2014-2015. Dette er gledelig. Bevisstgjøring i alle ledd med tanke på rekruttering av kvinner er en viktig faktor. Et tiltak vi har gjennomført de siste årene, er årlige samlinger for kvinnelige prester og studenter med fokus på aktuelle temaer for å kunne rekruttere flere kvinner.

Andelen kvinner i stillinger som prost	2013	2014	2015
Agder og Telemark	20,00 %	20,00 %	27,3%
Gjennomsnitt alle BDR		26,10 %	27,9%

Det var en tilsetning av prost i 2014. Dette var en kvinne og hun tiltrådte i 2015. Kvinneandelen økte med det fra 20% til 27,3%. Antallet prostier ble dessuten redusert fra 11 til 10 i 2015.

Andelen kvinner – Søknader og tilsetninger, 2015	Søknader			Tilsetninger		
	Antall søknader	Herav fra kvinner	Kvinneandel	Antall tilsetninger	Herav kvinner	Kvinneandel
Agder og Telemark	109	36	33 %	18	6	33 %
Totalt for alle BDR	989	378	38 %	146	57	39 %

### Lønn i prestestillinger, Kvinners andel i forhold til tilsvarende grupper av menn

Lønnsandel	Prost	Sokneprest	Kapellan	Andre	Totalt
Agder og Telemark 2013	95 %	99 %	97 %	100 %	97 %
Agder og Telemark 2014	99 %	99 %	98 %	102 %	98 %
Agder og Telemark 2015	98 %	98 %	99 %	101 %	98 %
Alle BDR for 2015	98 %	98 %	100 %	96 %	97 %

Lønnsnivået blant kvinner er generelt noe lavere enn for menn i presteskaper. For andre ansatte er det noe høyere. Hovedforklaringen på dette ligger på alder og ansiennitet.

	Ledere		Rådgivere		Konsulenter		Totalt	
	Samlet	Kvinner pst	Samlet	Kvinner pst	Samlet	Kvinner pst	Samlet	Kvinner pst
Kjønnsfordeling bispedømmekontoret								
Agder og Telemark 2014	4	0 %	9	17 %	4	75 %	17	26 %
Agder og Telemark 2015	4	0 %	9	18 %	4	75 %	17	26 %
Alle BDR 2015	52	35 %	153	53 %	36	89 %	241	56 %

Det har ikke vært endringer i bispedømmeadministrasjonen i form av nytilsetninger. Kvinneandelen er dermed uendret.

#### **Likestilling på bakgrunn av religion.**

Kirkelovens § 29 setter krav om medlemskap i Den norske kirke for alle ansatte. Bestemmelsen om likestilling på bakgrunn av religion kommer derfor ikke til anvendelse.

#### **Likestilling på bakgrunn av funksjonsnedsettelse.**

Både i administrasjonen og i presteskapet har vi tilsatt medarbeidere med nedsatt funksjonsevne. Disse har til en viss grad behov for særlig tilrettelegging, særlig ved hjelp av fleksible arbeidstider og reduserte stillinger. Dette tilrettelegges av prostene og personalavdelingen.

## DEL V. VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

I Agder og Telemark bispedømme vil det være flere utfordringer i tiden som kommer. Noen av disse endringen skyldes beslutninger som tas av andre enn bispedømmerådet, men likevel kan biskop og bispedømmeråd legge til rette for at kirken i Agder og Telemark er en evangelisk luthersk kirke som oppleves som aktuell for menneskers liv i vår del av landet.

Av utfordringer som vi må ha et særlig fokus på de nærmeste par årene er blant annet:

### Utvikling i dåpstall og oppslutning om trosopplæring og gudstjenester.

Kirkens viktigste oppdrag er å vekke og nære det kristelig liv, og å døpe og lære den oppvoksende slekt til en levende tro på Jesus Kristus. Arbeide i Agder og Telemark bispedømme, med fornying av gudstjenesten og innføring av trosopplæringsreformen synes å ha bidratt til å opprettholde gudstjenestebesøket og å skape oppslutning om aktiviteter for barn opp til konfirmasjonsalderen. Vi ser imidlertid at færre av våre medlemmer døper barna sine og at trosopplæringstiltak for unge, har lav oppslutning. Vi har derfor vedtatt å gjennomføre et ungdommens år fra høsten 2016 og arbeid videre med tiltak rettet mot dåp. Vårt mål er å holde fokus på disse områdene og finne fram til og iverksette nødvendige tiltak inntil de negative trendene er snudd.

### Innføring av vigselsturgi for likekjønnede.

På bakgrunn av resultatet av kirkevalget 2015 må en regne med at Kirkemøtet 2016 vil gjøre vedtak om innføring av ny vigselsturgi for likekjønnede. Som omtalt foran i rapporten har dette temaet på ulikt vis skapt uro innad i menigheter og i samarbeidet mellom lokale menigheter og kristne organisasjoner i vårt bispedømme. Biskopen har derfor med utgangspunkt i bispemøtets forslag til Kirkemøtet, hatt en tett dialog med enkelte menighetsråd og organisasjoner innenfor Den norske kirke i den hensikt å skape forståelse for ulike syn i saken og samtidig forsøkt å demme opp mot et stort antall utmeldelser og evt. dannelser av forsamlinger utenfor Den norske kirke. Denne dialogen må fortsette uansett hvilket vedtak Kirkemøtet måtte gjøre i saken.

Biskop og bispedømmeråd har også viktige funksjoner som tilsynsmyndighet og arbeidsgiver. Evalueringen av 2014 viser at det fortsatt er nødvendig å ha fokus på rekruttering til kirkelig tjeneste og utvikle god kompetanse hos ansatte og frivillige medarbeidere. De ansatte må dessuten oppleve trygghet i forbindelse med den kommende virksomhetsoverdragelsen og forvaltningsreformen.

### Virksomhetsoverdragelsen.

Det er viktig at forvaltningsreformen skjer på en slik måte at den kan bidra til å underbygge kirkens mål og oppdrag slik det bl.a. framkommer i Visjonsdokument for Den norske kirke. I Agder og Telemark bispedømme er vi derfor opptatt av å informere godt om de prosesser som er initiert av departementet og Kirkerådet, samtidig som vi gjennom høringer og deltakelse i prosjektgrupper m.v., ønsker å medvirke til at både beslutninger og gjennomføringsprosesser er godt forankret og har høy kvalitet. Arbeidet på bispedømmenivå skjer i nært samspill med arbeidstakerorganisasjonene og prestene.

### Skape gode arbeidsvilkår og rekruttere nye medarbeidere.

Agder og Telemark bispedømme har en høy gjennomsnittsalder blant prestene og store grupper vil nå pensjonsalder de nærmeste årene. I en kirke som er inne i store endringer er det derfor viktig å opprettholde en god rekruttering, og samtidig beholde gode medarbeidere lengst mulig. Det drives derfor et aktivt arbeid med tilrettelegging av prestenes arbeidsvilkår med blant annet gode etterutdanningstilbud. Videre arbeides det grundig og strukturert med iverksetting av de endringer i prestenes arbeidsvilkår som har skjedd gjennom sentrale avtaler de siste par årene. Den største utfordringen vi står over for er uforutsigbare og strammere økonomiske rammer til å gjennomføre

dette. Her jobbes det strategisk inn mot beslutningstakere på nasjonalt nivå for å påvirke rammebetingelsene.

#### **Endring i kommunestrukturen.**

Den pågående planlegging av endringer i kommunestrukturen vil også bety endringer i den kirkelige inndelingen. Bispedømmerådet har derfor vedtatt å avvende endringer i prostiinndelingen inntil det foreligger mer konkrete planer for den framtidige kommunestrukturen. Fra 01.01.2016 har antallet sokn i bispedømmet blitt redusert fra 135 til 118. Flere lokalsamfunn har blitt utfordret av bispedømmerådet til å vurdere konsekvenser av endringer i sokneinndelingen, og en regner med at det i løpet av et par år vil skje ytterligere endringer på dette området. Målet med dette arbeidet er å etablere robuste og effektive enheter som er godt rustet til å møte en framtidig organisering av Den norske Kirke på en god måte.



## DEL VI. ÅRSREGNSKAPET 2015

### Ledelseskommentar

#### Formål

Agder og Telemark bispedømmeråd (ATBR) er en statlig virksomhet underlagt Kulturdepartementet. ATBR fører regnskap i henhold til kontantprinsippet, slik det framgår av prinsippnoten til årsregnskapet. ATBR er en del av Den norske kirke, og dekker det geografiske området bestående av fylkene Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. Hovedmålet for virksomheten tar utgangspunkt i Grunnloven §16, og fra hovedmålet er det utledet følgende delmål:

- Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.
- Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.
- Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle barn.
- Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.

Årsregnskapet utgjør del VI i årsrapporten til Kulturdepartementet.

#### Bekreftelse

Vi bekrefter herved at årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv fra Finansdepartementet og krav fra Kulturdepartementet i tildelingsbrev. Vi mener regnskapet gir et dekkende bilde av ATBRs disponible bevilgninger og regnskapsførte utgifter/inntekter. ATBR har ingen bokførte eiendeler eller gjeld.

#### Vurdering av vesentlige forhold

I 2015 har ATBR samlet disponert en netto tildeling på kr 108 121 000. Bevilgningen disponeres i det alt vesentlige til lønn og driftskostnader for 135 årsverk prestestillinger og 16 administrative stillinger. Ved utgangen av 2015 var det et mindreforbruk på kr 96 000, hvilket utgjør 0,09% av samlet netto tildeling. Da mindreforbruket utgjør mindre enn 5% av samlet netto tildeling, vil ventelig Kulturdepartementet godkjenne at midlene overføres til bruk i regnskapsåret 2016.

I tillegg til ordinær driftsbevilgning har ATBR i 2015 disponert en belastningsfullmakt fra Kirkerådet på til sammen kr 38 860 000. Dette gjelder midler til trosopplæring og annen kirkelig virksomhet (diakonstillinger, kateketstillinger og kirkemusikk).

ATBR har også disponert en belastningsfullmakt fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet på kr 22 136 benyttet til «Mekling». Dette på bakgrunn av at enkelte prester gjennom året forestår «mekling» ved samlivsbrudd.

Artskontorapporteringen viser at rapporterte utgifter til lønn og sosiale utgifter i 2015 netto (hensyntatt offentlige refusjoner vedrørende lønn) beløp seg til kr 98 869 241, mot kr 93 186 792 i 2014. Av samlede kostnader i 2015 utgjør lønn og sosiale utgifter 87,5%, og andre driftsutgifter 12,5%. Tilsvarende i 2014 var henholdsvis 85,9% og 14,1%. For å unngå merforbruk utover netto tildeling har det gjennom året vært nødvendig å holde enkelte prestestillinger vakant i forbindelse med tilsetting i ledige stillinger.

ATBR har høyt fokus på arbeidsmiljøet for sine ansatte, og det er i den forbindelse inngått IA-avtale med NAV (avtale om inkluderende arbeidsliv). Sykefraværprosenten var i 2015 på 6,6%, mot 4,3% i 2014.

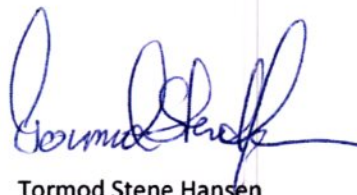
## Tilleggsopplysninger

Årsregnskapet for 2015 blir vedtatt av bispedømmerrådet. Årsregnskap blir revidert av Riksrevisjonen. Revisjon av årsregnskapet for 2015 er allerede igangsatt, og Riksrevisjonen vil avgi en revisjonsberetning innen 31.mai 2016.

Kristiansand, 28.februar 2015



Jan Olav Olsen  
Bispedømmerrådets leder



Tormod Stene Hansen  
Stiftsdirektør

## Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskap for ATBR er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2015 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen “Netto rapportert til bevilgningsregnskapet” er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

### Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

### Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

## Oppstilling av bevilgningsrapportering, 31.12.2015

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2015	Merutgift (-) og mindretgift
0340	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	A	110 270 000	111 525 929	-1 255 929
0340	Spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A	1 694 000	1 238 985	455 015
0340	Tilskudd til trosopplæring	75	Tilskudd	B		38 860 000	
0841	Mekling	21	Spesielle driftsutgifter	B		22 136	
<i>Sum utgiftsført</i>					111 964 000	151 647 050	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling	Regnskap 2015	Merinntekt og mindreinntekt (-)
3340	Driftsinntekter	01	Driftsinntekter	A	2 149 000	3 501 163	1 352 163
3340	Spesielle driftsinntekter	02	Ymse	A	1 694 000	1 238 985	-455 015
5309	Tilfeldige inntekter, ymse	29	Ymse		0	208 302	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift		0	11 972 777	
<i>Sum inntektsført</i>					3 843 000	16 921 227	

### Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

134 725 823

#### Kapitalkontoer

60059101	Norges Bank KK /innbetalinger	9 217 127
60059102	Norges Bank KK/utbetalinger	-143 375 788
703876	Endring i mellomværende med statskassen	-567 162

#### Sum rapportert

0

### Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

Konto	Tekst	2015	2014	Endring
6260	Aksjer	0	0	0
703876	Mellomværende med statskassen	-5 345 389	-4 778 227	-567 162

\* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

### Note A Forklaring av samlet tildeling

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
340 01	1 558 000	108 712 000	110 270 000
340 21		1 694 000	1 694 000
3340 01		2 149 000	2 149 000
3340 02		1 694 000	1 694 000

### Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre i hht avgitte belastningsfullmakter (-)	Merutgift(-)/ mindretgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) i hht merinntektsfullmakt (justert for eventuell mva.)	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparing(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
340 01/3340 01		-1 256 000		-1 256 000	1 352 000			96 000	5 513 500	96 000
340 21/3340 02		455 000		455 000	-455 000			0		
340 75	Mottatt belastningsfullmakt	0		0	0			0		
841 21	Mottatt belastningsfullmakt	0		0	0			0		

\*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

#### Forklaring:

Kapittel/post 340 75: Mottatt belastningsfullmakt fra Kirkerådet kr 38 860 000 (ref note 4)

Kapittel/post 841 21: Mottatt belastningsfullmakt fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet på kr 22 136 (ref oppstilling bevilgningsrapportering)

## Oppstilling av artskontorrapporteringen, 31.12.2015

	Note	2015	2014
<b>Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet</b>			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	1 082 268	2 248 994
Salgs- og leieinnbetalinger	1	3 657 879	3 686 901
Andre innbetalinger	1	0	52 313
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		4 740 148	5 988 208
<b>Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet</b>			
Utbetalinger til lønn	2	98 869 241	93 186 792
Andre utbetalinger til drift	3	14 053 471	15 317 085
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		112 922 712	108 503 878
<b>Netto rapporterte driftsutgifter</b>		<b>108 182 565</b>	<b>102 515 669</b>
<b>Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet</b>			
Innbetaling av finansinntekter		0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
<b>Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet</b>			
Utbetaling til investeringer		0	0
Utbetaling til kjøp av aksjer		0	0
Utbetaling av finansutgifter		0	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		0	0
<b>Netto rapporterte investerings- og finansutgifter</b>		<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</b>			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m,m,		0	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
<b>Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</b>			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	4	38 724 338	37 305 000
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		38 724 338	37 305 000
<b>Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler</b>			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		208 302	199 782
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		11 972 777	11 227 724
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		0	0
<i>Sum rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		12 181 079	11 427 505
<b>Netto rapportert til bevilgningsregnskapet</b>		<b>134 725 823</b>	<b>128 393 164</b>
<b>Oversikt over mellomværende med statskassen</b>			
<b>Eiendeler og gjeld</b>			
Fordringer		25 100	58 900
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-4 568 710	-3 709 063
Skyldige offentlige avgifter		0	0
Annen gjeld		-801 779	-1 128 064
<b>Sum mellomværende med statskassen</b>	5	<b>-5 345 389</b>	<b>-4 778 227</b>

**Note 1 Innbetalinger fra drift**

	31.12.2015	31.12.2014
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Byggesaksgebyr	0	0
Tilsynsavgift elsikkerhet	0	0
Gebyrer / avgift omsetning produksjon sprengstoff første omsetningsledd	0	0
<b>Sum innbetalinger fra gebyrer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Tilskudd fra andre statlige virksomheter	132 097	730 400
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	0	200 000
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	813 294	1 175 819
Tilskudd fra næringsliv og private	136 877	142 775
<b>Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer</b>	<b>1 082 268</b>	<b>2 248 994</b>
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Salgsinntekt tjenester, utenfor avgiftsområdet	3 657 879	3 672 157
Annen leieinntekt	0	14 744
<b>Sum salgs- og leieinnbetalinger</b>	<b>3 657 879</b>	<b>3 686 901</b>
<i>Andre innbetalinger</i>		
Annen driftsrelatert inntekt	0	52 313
<b>Sum andre innbetalinger</b>	<b>0</b>	<b>52 313</b>
<b>Sum innbetalinger fra drift</b>	<b>4 740 148</b>	<b>5 988 208</b>

**Note 2 Utbetalinger til lønn**

	31.12.2015	31.12.2014
Lønn	90 294 672	83 517 254
Arbeidsgiveravgift	11 972 777	11 227 724
Pensjonsutgifter*	0	0
Sykepenger og andre refusjoner(-)	-4 673 868	-2 868 385
Andre ytelser	1 275 660	1 310 200
<b>Sum utbetalinger til lønn</b>	<b>98 869 241</b>	<b>93 186 792</b>
<i>* Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK.</i>		
<b>Antall årsverk:</b>	<b>150,7</b>	<b>150,9</b>

**Note 3 Andre utbetalinger til drift**

	31.12.2015	31.12.2014
Husleie	1 583 273	1 931 590
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og onbygging av leide lokaler	0	1 594
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	199 585	157 556
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	0	0
Mindre utstyranskaffelser	77 333	566 114
Leie av maskiner, inventar og lignende	248 606	293 740
Kjøp av fremmede tjenester	3 918 742	3 743 822
Reiser og diett	4 777 389	4 770 856
Øvrige driftsutgifter	3 248 544	3 851 812
<b>Sum andre utbetalinger til drift</b>	<b>14 053 471</b>	<b>15 317 085</b>
<b>Jmf note 4: Beløp som gjelder 75-posten:</b>		
6820 Trykksaker	17 062	
6880 Kurs og seminar for eksterne deltakere	70 000	
6891 Annen kontorkostnad	48 600	
<b>Sum andre utbetalinger til drift i henhold til Statsregnskapet</b>	<b>135 662</b>	

**Note 4 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten**

	31.12.2015	31.12.2014
Andre føringer 75-posten	135 662	0
Tilskudd til menigheter og fellestråd	38 724 338	37 305 000
<b>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</b>	<b>38 860 000</b>	<b>37 305 000</b>
<b>Andre føringer 75-posten (jmf note 3):</b>		
6820 Trykksaker	17 062	
6880 Kurs og seminar for eksterne deltakere	70 000	
6891 Annen kontorkostnad	48 600	
<b>Sum andre føringer 75-posten i henhold til Statsregnskapet</b>	<b>135 662</b>	

## Note 5 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

### Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2015	31.12.2015	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
<b>Finansielle anleggsmidler</b>			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0		
Sum	0	0	0
<b>Omløpsmidler</b>			
Kundefordringer	29 248	0	29 248
Andre fordringer	25 100	25 100	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
Sum	54 348	25 100	29 248
<b>Langsiktig gjeld</b>			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
<b>Kortsiktig gjeld</b>			
Leverandørgjeld	0	0	0
Skyldig skatetrekk	-4 568 710	-4 568 710	0
Skyldige offentlige avgifter	0	0	0
Annen kortsiktig gjeld	-801 779	-801 779	0
Sum	-5 370 489	-5 370 489	0
<b>Sum</b>	<b>-5 316 141</b>	<b>-5 345 389</b>	<b>29 248</b>

\* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller og så ut note 8 B

### Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

	Ervervesdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balansført egenkapital i selskapet	Balansført verdi i regnskap*
<i>Aksjer</i>							
Selskap 1							
Selskap 2							
<b>Balansført verdi 31.12.2015</b>							<b>0</b>

\* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balansført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.